

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
„КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ”

**КОМП'ЮТЕРНІ МЕТОДИ ПРОЕКТУВАННЯ СИСТЕМ
АВТОМАТИЗАЦІЇ**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до виконання контрольних і практичних робіт
«Розрахунок дискретних систем керування»

для студентів спеціальності
„Автоматизоване управління технологічними процесами”

Рекомендовано Вченою радою інженерно-хімічного факультету

Київ 2015

Комп'ютерні методи проектування систем автоматизації: Методичні вказівки до виконання контрольних і практичних робіт «Розрахунок дискретних систем керування» для студентів спеціальності «Автоматизоване управління технологічними процесами». / Уклад.: М. З. Кваско, Я. Ю. Жураковський. К.: НТУУ «КПІ», 2015 – 96 с.

*Гриф надано Вченою радою ІХФ
(Протокол № 2 від 23.02.2015 р.)*

Навчальне видання
КОМП'ЮТЕРНІ МЕТОДИ ПРОЕКТУВАННЯ СИСТЕМ
АВТОМАТИЗАЦІЇ

Методичні вказівки до виконання контрольних і практичних робіт
«Розрахунок дискретних систем керування»
для студентів напряму підготовки „Автоматизація та комп'ютерно-
інтегровані технології”

Укладачі: Кваско Михайло Зиновійович, к.т.н., проф.
Жураковський Ярослав Юрійович, ст.викл.

Відповідальний редактор Жученко А.І., д.т.н., проф.

Рецензент: Ладієва Л.Р., к.т.н., доц.

Авторська редакція

З М І С Т

1 ДИСКРЕТНЕ ПЕРЕТВОРЕННЯ ЛАПЛАСА	5
1.1 Теоретичні положення.....	5
1.2 Приклади розв'язання задач	9
2 ПЕРЕДАВАЛЬНІ ФУНКЦІЇ ЦИФРОВИХ СИСТЕМ КЕРУВАННЯ	15
2.1 Теоретичні положення.....	15
2.2 Приклади розв'язання задач	20
3 ДОСЛІДЖЕННЯ СТІЙКОСТІ ЦИФРОВИХ СИСТЕМ АВТОМАТИЧНОГО КЕРУВАННЯ	22
3.1 Теоретичні положення.....	22
3.2 Приклади розв'язання задач	26
4. СИНТЕЗ ЦИФРОВИХ РЕГУЛЯТОРІВ	30
4.1. Синтез цифрових регуляторів за методом Даліна.....	30
4.2. Умови забезпечення якості регулювання в системах з використанням регулятора Даліна	36
4.3. Перетворення імпульсних передавальних функцій в програмні.....	42
4.4 Синтез цифрових регуляторів за методом Калмана.....	44
4.5. Приклади розрахунку регуляторів Даліна та Калмана	53
4.5.1. Об'єкт заданий аперіодичною ланкою 1-го порядку.....	53
4.5.2. Об'єкт заданий аперіодичною ланкою 2-го порядку.....	75
5 КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ	91
ДОДАТОК.....	93
Критерій Гурвіца для рівняння n - ого порядку.....	93
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	95

ВСТУП

Методичні вказівки містять основні теоретичні положення, приклади розв'язання типових задач та необхідні рекомендації до виконання розділу курсового проекту, контрольних та практичних робіт за темою «Розрахунок дискретних систем керування» з курсу «Комп'ютерні методи проектування систем автоматизації».

Термінологія, основні питання та завдання відповідають матеріалу, викладеному в літературних джерелах, список яких подано в кінці методичних вказівок.

1 ДИСКРЕТНЕ ПЕРЕТВОРЕННЯ ЛАПЛАСА

1.1 Теоретичні положення

Розрахунок імпульсних та цифрових систем керування базується на застосуванні z -перетворення, що здійснюється підстановкою

$$z = e^{pT}, \quad (1.1)$$

де p – оператор Лапласа, T – період дискретизації.

Z -перетворенням гратчастої функції $f(nT)$ називається функція комплексного аргументу z , яка згідно з визначенням z -перетворення має вигляд:

$$F(z) = Z[f(nT)] = \sum_{n=0}^{\infty} f(nT)z^{-n} \quad (1.2)$$

Якщо нескінченний ряд в правій частині виразу сходиться, функцію $f(nT)$ називають *оригіналом*, а $F(z)$ – *зображенням функції $f(nT)$* . z – перетворення є аналогом перетворення Лапласа неперервної функції $f(t)$ при $z=e^{pT}$.

Деякі властивості z -перетворення [2,3,4,5,6]:

I. Алгебраїчне додавання

$$Z [f_1(t) \pm f_2(t)] = F_1(z) \pm F_2(z) \quad (1.3)$$

II. Множення на константу

$$Z [af(t)] = aZ [f(t)] = aF(z), \quad (1.4)$$

де a - константа.

III. Зсув в часовій області

$$Z [f(t-nT)] = z^{-n} F(z), \quad (1.5)$$

$$Z [f(t+nT)] = z^n \left[F(z) - \sum_{k=0}^{n-1} f(kT)z^{-k} \right],$$

де n – додатне число.

IV. Зсув в області зображень (множення оригіналу на експоненту)

$$Z [e^{\mp at} f(t)] = F(ze^{\pm aT}), \quad (1.6)$$

де a – константа.

Для спрощення процедури знаходження z -перетворення були складені таблиці z -перетворень простих функцій (див. табл. 1.1). Отже, для пошуку z -перетворення будь-якої функції її необхідно звести до табличного вигляду. Оскільки зображення сигналу або передавальну функцію можна подати у вигляді дробово-раціональної функції, для

зведення функції до табличного вигляду можна застосувати розкладання на прості дроби.

Таблиця 1.1 – Неперервні та дискретні перетворення Лапласа

№ з/п	Оригінал $f(t)$ неперервної функції	Зображення за Лапласом $F(p)$	Дискретна функція $f(nT)$	Дискретне зображення за Лапласом $F(z)$ при $t = nT$
1	$\delta(t)$	1	$\delta(nT)$	1
2	$\delta(t-kT)$	e^{-kTp}	$\delta(nT-kT)$	z^{-k}
3	$1(t)$	$\frac{1}{p}$	$1(nT)$	$\frac{z}{z-1}$
4	t	$\frac{1}{p^2}$	nT	$\frac{Tz}{(z-1)^2}$
5	$\frac{t^2}{2}$	$\frac{1}{p^3}$	$\frac{nT^2}{2}$	$\frac{Tz(z+1)}{2(z-1)^3}$
6	$e^{-\alpha t}$	$\frac{1}{p+\alpha}$	$e^{-\alpha nT}$	$\frac{z}{z-e^{-\alpha T}}$
7	$e^{\alpha t}$	$\frac{1}{p-\alpha}$	$e^{\alpha nT}$	$\frac{z}{z-e^{\alpha T}}$
8	$1 - e^{-\alpha t}$	$\frac{\alpha}{p(p+\alpha)}$	$1 - e^{-\alpha nT}$	$\frac{(1 - e^{-\alpha T})z}{(z-1)(z - e^{-\alpha T})}$

Обернене z -перетворення.

Для z -перетворення обернене z -перетворення $Z^{-1}[F(z)]$ не є однозначним, тобто z -перетворення $f(t)$ визначається функцією $F(z)$, а обернене z -перетворення не обов'язково дорівнює $f(t)$. Коректним результатом оберненого z -перетворення функції $F(z)$ буде $f(nT)$, що дорівнює $f(t)$ тільки в моменти квантування $t = nT$.

Розглянемо два метода отримання оберненого z -перетворення, які є еквівалентними [4,7].

Метод розкладання на прості дроби.

Відомо, що при розкладанні на прості дроби ми отримуємо вирази вигляду $A/(z + a)$, які відсутні у таблиці z -перетворень. Але в таблиці присутній вираз $Az/(z - e^{-aT})$, обернене z -перетворення якого дорівнює Ae^{-anT} . Виходячи з цього зручніше буде розкласти на прості дроби функцію $F(z)/z$, після чого обидві частини виразу для $F(z)/z$ помножити на z щоб отримати $F(z)$.

Для функції, що не містить нулів ($z = 0$), відповідна послідовність імпульсів має зсув у часі. Розкладання функції $F(z)$ на прості дроби представляють у звичному вигляді:

$$F(z) = \frac{A}{z+a} + \frac{B}{z+b} + \dots$$

після чого знаходимо

$$F_1(z) = zF(z) = \frac{Az}{z+a} + \frac{Bz}{z+b} + \dots \quad (1.7)$$

Якщо знайдене обернене z -перетворення функції $F_1(z)$, $f_1(nT)$, то обернене z -перетворення функції $F(z)$ визначається так:

$$f(nT) = Z^{-1}[F(z)] = Z^{-1}[z^{-1} F_1(z)] = f_1[(n-1)T]. \quad (1.8)$$

Метод розкладання у степеневий ряд.

Обернене z -перетворення функції $F(z)$ може бути визначене розкладанням її у безкінечний ряд за степенями z^{-1} . Тобто

$$F(z) = \frac{B(z)}{A(z)} = f(0) + f(T)z^{-1} + f(2T)z^{-2} + \dots + f(nT)z^{-n} + \dots, \quad (1.9)$$

де $B(z)$, $A(z)$ – поліноми від z .

Тоді, порівнюючи (1.9) з (1.2) можна зробити висновок, що коефіцієнти ряду (1.9) є значеннями $f(t)$ у моменти квантування. Такий безкінечний ряд можна отримати послідовним діленням полінома чисельника $B(z)$ на поліном знаменника $A(z)$ функції $F(z)$.

1.2 Приклади розв'язання задач

Приклад 1.2.1 Знайти z -перетворення функції, якщо її зображення за Лапласом

$$F(p) = \frac{k_1 e^{-p\tau}}{p^2(T_1 p + 1)}, \quad \text{де } k_1 = 5; T = 0,3; T_1 = 0,5; \tau = 0,3.$$

Розв'язання.

Згідно (1.5):

$$F(z) = Z \left[\frac{k_1}{p^2(T_1 p + 1)} \right] z^{-k}, \quad \text{де } k = \tau / T = 0,3 / 0,3 = 1.$$

Розкладемо вираз у фігурних дужках на прості дроби:

$$\frac{k_1}{p^2(T_1 p + 1)} = \frac{A}{p^2} + \frac{B}{p} + \frac{C}{T_1 p + 1}.$$

Помножимо обидві частини виразу на $p^2(T_1 p + 1)$ та отримаємо:

$$k_1 = A(T_1 p + 1) + Bp(T_1 p + 1) + Cp^2.$$

Порівнявши коефіцієнти при однакових степенях p в лівій та правій частинах рівняння, дістанемо невідомі коефіцієнти A , B , C :

$$\left\{ \begin{array}{l} p^0: \quad k_1 = A; \\ p^1: \quad 0 = AT_1 + B; \\ p^2: \quad 0 = BT_1 + C; \end{array} \right. \Rightarrow \left\{ \begin{array}{l} A = k_1; \\ B = -k_1 T_1; \\ C = k_1 T_1^2. \end{array} \right.$$

Отже:

$$\frac{k_1}{p^2(T_1 p + 1)} = k_1 \left(\frac{1}{p^2} - \frac{T_1}{p} + \frac{T_1^2}{T_1 p + 1} \right) = k_1 \left(\frac{1}{p^2} - \frac{T_1}{p} + \frac{T_1}{p + 1/T_1} \right).$$

Після застосування z -перетворення до кожного доданку окремо, згідно табл. 1.1 матимемо:

$$F(z) = k_1 \left(\frac{Tz}{(z-1)^2} - \frac{T_1 z}{z-1} + \frac{T_1 z}{z-d} \right) z^{-k} = k_1 z \frac{(T + T_1(d-1))z - Td + T_1(1-d)}{(z-1)^2(z-d)} z^{-k},$$

де $d = e^{-T/T_1}$.

Після підстановки числових значень отримаємо:

$$F(z) = \frac{0,377z + 0,297}{(z-1)^2(z-0,551)}.$$

Приклад 1.2.2 Знайти z -перетворення функції, якщо її зображення за Лапласом

$$F(p) = \frac{1 - e^{-pT}}{p} \frac{k_1}{(T_1 p + 1)}, \quad \text{де } k_1 = 5; \quad T = 0,4; \quad T_1 = 0,2.$$

Розв'язання.

Позначимо $W_1(p) = \frac{k_1}{T_1 p + 1}$. Тоді:

$$\begin{aligned} F(z) &= Z \left[\frac{1 - e^{-pT}}{p} W_1(p) \right] = Z \left[\frac{W_1(p)}{p} - e^{-pT} \frac{W_1(p)}{p} \right] = \\ &= Z \left[\frac{W_1(p)}{p} \right] - Z \left[e^{-pT} \frac{W_1(p)}{p} \right] = Z \left[\frac{W_1(p)}{p} \right] - z^{-1} Z \left[\frac{W_1(p)}{p} \right]. \end{aligned}$$

Були використані властивості z -перетворень (1.3) та (1.5).

Таким чином:

$$\begin{aligned}
 F(z) &= \frac{z-1}{z} Z\left[\frac{W_1(p)}{p}\right] = \frac{z-1}{z} Z\left[\frac{k_1}{p(T_1 p + 1)}\right] = \\
 &= k_1 \frac{z-1}{z} Z\left[\frac{1/T_1}{p(p+1/T_1)}\right] = k_1 \frac{z-1}{z} \frac{(1-e^{-T/T_1})z}{(z-1)(z-e^{-T/T_1})},
 \end{aligned}$$

або після спрощення та підстановки числових даних:

$$F(z) = k_1 \frac{1-e^{-T/T_1}}{z-e^{-T/T_1}} = \frac{5(1-e^{-2})}{z-e^{-2}}.$$

Приклад 1.2.3 Знайти обернене z -перетворення функції

$$F(z) = \frac{(1-e^{-aT})z}{(z-1)(z-e^{-aT})},$$

якщо a - додатне число, T – період квантування.

Розв'язання.

Спосіб 1. Розкладемо на прості дроби функцію $F(z)/z$:

$$\frac{F(z)}{z} = \frac{A}{z-1} - \frac{B}{z-e^{-aT}}, \quad \text{де } A = 1, \quad B = 1.$$

Помножимо обидві частини виразу на z :

$$F(z) = \frac{z}{z-1} - \frac{z}{z-e^{-aT}}.$$

За таблицею z -перетворень (табл. 1.1) знайдемо оригінал:

$$f(nT) = 1(nT) - e^{-anT} = 1 - e^{-anT}, \quad n = 0, 1, 2, \dots$$

Спосіб 2. Розділимо поліном чисельника на поліном знаменника функції $F(z)$:

$$F(z) = \frac{(1 - e^{-aT})z}{(z-1)(z - e^{-aT})} = \frac{(1 - e^{-aT})z}{z^2 - (1 + e^{-aT})z + e^{-aT}}.$$

Виконаємо ділення в стовпчик:

$$\begin{array}{r} \frac{(1 - e^{-aT})z}{(1 - e^{-aT})z - (1 - e^{-2aT}) + e^{-aT}(1 - e^{-aT})z^{-1}} \left| \frac{z^2 - (1 + e^{-aT})z + e^{-aT}}{(1 - e^{-aT})z^{-1} + (1 - e^{-2aT})z^{-2} + \dots} \right. \\ \underline{-(1 - e^{-2aT}) - e^{-aT}(1 - e^{-aT})z^{-1}} \\ \frac{(1 - e^{-2aT}) - (1 + e^{-aT})(1 - e^{-2aT})z^{-1} + e^{-aT}(1 - e^{-aT})z^{-2}}{(1 - e^{-3aT})z^{-1} - e^{-aT}(1 - e^{-aT})z^{-2}} \end{array}$$

Отже:

$$F(z) = (1 - e^{-aT})z^{-1} + (1 - e^{-2aT})z^{-2} + \dots$$

Легко бачити, що $f(nT) = 1 - e^{-anT}$, $n = 0, 1, 2, \dots$

Приклад 1.2.4 Знайти обернене z -перетворення функції

$$F(z) = \frac{z}{z^2 - 1,5z + 0,5}.$$

Розв'язання.

Знайдемо корені рівняння

$$z^2 - 1,5z + 0,5 = 0.$$

Значення коренів $z_1 = 1$, $z_2 = 0,5$.

Розкладемо на прості дроби функцію $F(z)/z$:

$$\frac{F(z)}{z} = \frac{1}{(z-1)(z-0,5)} = \frac{2}{z-1} - \frac{2}{z-0,5}.$$

Помножимо обидві частини виразу на z . Дістанемо:

$$F(z) = 2 \left(\frac{z}{z-1} - \frac{z}{z-0,5} \right).$$

Перший доданок у дужках має оригінал $1(nT)$, другий доданок можна подати у вигляді $z / (z - e^{-aT})$, якому згідно з табл. 1.1 відповідає оригінал e^{-anT} , де $a = \ln 0,5$. Отже, шуканий оригінал має вигляд:

$$f(nT) = 2[1(nT) - e^{-anT}] = 2[1 - e^{-n \ln 0,5}] = 2[1 - 0,5^n],$$

де $n = 0, 1, 2, \dots$

2 ПЕРЕДАВАЛЬНІ ФУНКЦІЇ ЦИФРОВИХ СИСТЕМ КЕРУВАННЯ

2.1 Теоретичні положення

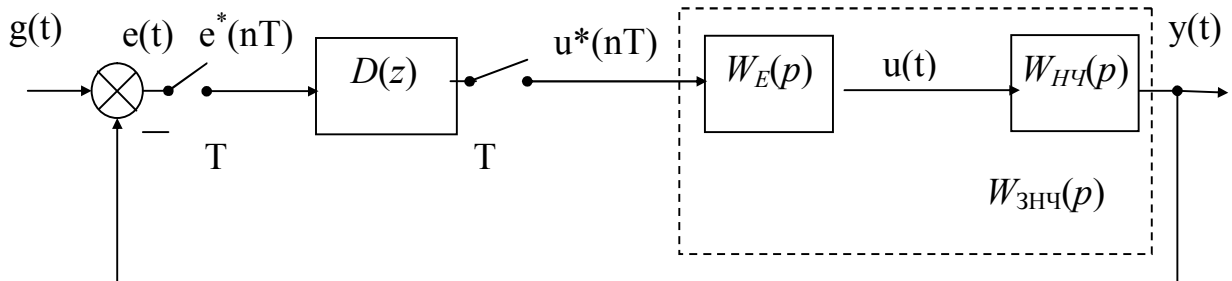

Рис. 2.1

На рис. 2.1 зображено цифрову систему автоматичного керування [6,10], що складається з ідеального імпульсного елемента (квантувача), зображеного у вигляді ключа, що замикається з періодом T ; цифрового регулятора з дискретною передавальною функцією $D(z)$; формуючого фільтра (екстраполятора нульового порядку) з передавальною функцією $W_E(p) = (1 - e^{-pT})/p$; неперервної частини системи, передавальна функція якої $W_{HЧ}(p)$. Перевальні функції екстраполятора та неперервної частини об'єднують у передавальну функцію зведеної неперервної частини $W_{ЗНЧ}(p)$.

$g(t)$ – сигнал завдання у неперервній формі;

$e(t) = g(t) - y(t)$ сигнал відхилення у аналоговій та $e(nT)$ – у дискретній формі;

$u^*(nT)$, $u(t)$ – сигнал керуючого впливу відповідно у дискретній та аналоговій формі.

За аналогією з лінійними неперервними системами дискретною передавальною функцією $W(z)$ називається відношення z -перетворення вихідної величини $y[nT]$ до z -перетворення вхідної величини $x[nT]$ за нульових початкових умов [4,10].

$$W(z) = \frac{Y(z)}{X(z)} \quad (2.1)$$

Дискретна передавальна функція може розглядатися також як z -перетворення функції ваги $w(nT)$ зведеної неперервної частини системи, тобто

$$W_{зНЧ}(z) = Z [w(nT)]. \quad (2.2)$$

Оскільки за означенням зображення за Лапласом функції ваги зведеної неперервної частини системи дорівнює її передавальній функції, тобто

$$L[w(t)] = W_{зНЧ}(p),$$

то можна записати, що:

$$W_{зНЧ}(z) = Z [W_{зНЧ}(p)]. \quad (2.3)$$

Це співвідношення дозволяє знаходити z -перетворення функції $f(t)$ на основі її зображення за Лапласом, використовуючи таблицю z -перетворень.

Передавальна функція зведеної неперервної частини системи дорівнює добуткам передавальних функцій екстраполятора та неперервної частини системи:

$$W_{3HЧ}(p) = W_E(p)W_{HЧ}(p) = \frac{1 - e^{-pT}}{p} W_{HЧ}(p).$$

Дискретна передавальна функція зведеної неперервної частини $W_{3HЧ}(z)$ (див. приклад 1.2.2):

$$W_{3HЧ}(z) = \frac{z-1}{z} Z \left[\frac{W_{HЧ}(p)}{p} \right]. \quad (2.4)$$

Дискретна передавальна функція розімкненої системи має вигляд:

$$W_P(z) = Y(z)/E(z) = D(z) W_{3HЧ}(z). \quad (2.5)$$

Дискретна передавальна функція замкненої системи для каналу «завдання-вихід»:

$$W_3(z) = \frac{W_P(z)}{1 + W_P(z)} = \frac{D(z)W_{3HЧ}(z)}{1 + D(z)W_{3HЧ}(z)}. \quad (2.6)$$

Отже, для визначення дискретної передавальної функції розімкненої $W_P(z)$ та замкненої системи $W_3(z)$ треба:

- знайти передавальну функцію неперервної частини $W_{HЧ}(p)$;
- за формулою (2.4) знайти дискретну передавальну функцію зведеної неперервної частини системи $W_{3HЧ}(z)$;
- за формулою (2.5) знайти дискретну передавальну функцію розімкненої системи $W_P(z)$;
- за формулою (2.6) знайти дискретну передавальну функцію системи замкненої системи $W_3(z)$.

Передавальна функція замкненої системи для каналу «завдання-відхил» визначається як:

$$W_{\varepsilon}(z) = \frac{E(z)}{G(z)} = \frac{1}{1 + W_p(z)}. \quad (2.7)$$

Передавальна функція замкненої системи за збуренням це відношення z -перетворень вихідної змінної $Y(z)$ до збурення $F(z)$:

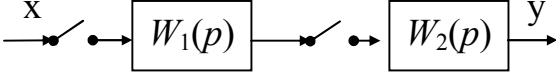
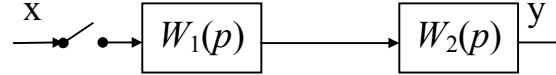
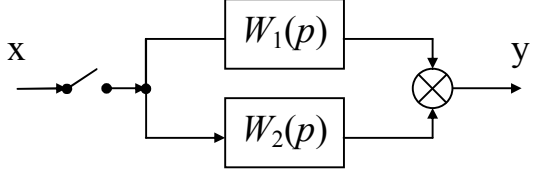
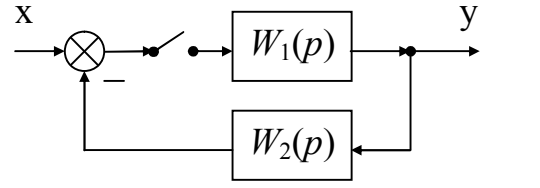
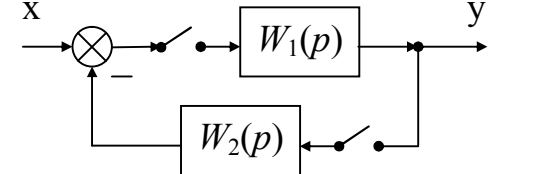
$$W_f(z) = \frac{Y(z)}{F(z)} = \frac{\Phi_f(z)}{1 + W_p(z)}, \quad (2.8)$$

де $\Phi_f(z)$ – передавальна функція об'єкту за каналом «точка прикладання збурення – вихід», тобто $\Phi_f(z)$ – передавальна функція з'єднання ланок, що знаходяться між точкою прикладання збурення та виходом системи [4,6,7,10].

При визначенні дискретних передавальних функцій можна користуватися табл. 2.1, в якій наведені основні схеми з'єднань та еквівалентні вирази для їх дискретних передавальних функцій.

Для послідовно з'єднаних ланок, між якими немає квантувача, їх дискретна передавальна функція є z -перетворенням добутку їх передавальних функцій. Для послідовно з'єднаних ланок, між якими є квантувач, їх дискретна передавальна функція дорівнює добутку z -перетворень їхніх передавальних функцій.

Таблиця 2.1–Дискретні передавальні функції основних схем з'єднань

Схема з'єднань	Передавальна функція
	$W_{XY}(z) = W_1(z) W_2(z)$
	$W_{XY}(z) = Z [W_1(z) W_2(z)] = W_{12}(z)$
	$W_{XY}(z) = Z [W_1(z) + W_2(z)] = W_1(z) + W_2(z)$
	$W_{XY}(z) = \frac{W_1(z)}{1 + W_2(z)}$
	$W_{XY}(z) = \frac{W_1(z)}{1 + W_1(z) \cdot W_2(z)}$

2.2 Приклади розв'язання задач

Приклад 2.2.1 Знайти дискретні передавальні функції розімкненої та замкненої системи, структура якої наведена на рис. 2.1:

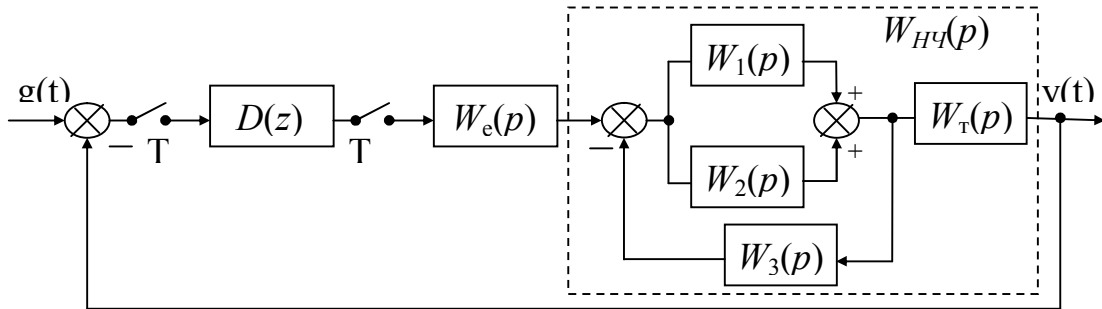

Рис. 2.1

$$W_1(p) = \frac{k_1}{T_1 p + 1}; \quad W_2(p) = \frac{k_2}{T_2 p + 1}; \quad W_E(p) = \frac{1 - e^{-pT}}{p};$$

$$W_3(p) = k_3; \quad W_T(p) = e^{-p\tau}; \quad D(z) = 1,$$

де $k_1 = 5$; $k_2 = 2$; $k_3 = 0,2$; $T_1 = 0,5$; $T_2 = 0,5$; $T = 0,3$; $\tau = 0,3$.

Розв'язання.

Передавальна функція неперервної частини з урахуванням послідовних, паралельних з'єднань та оберненого зв'язку матиме вигляд:

$$W_{HЧ}(p) = \frac{W_1(p) + W_2(p)}{1 + [W_1(p) + W_2(p)]W_3(p)} W_T(p).$$

Зважаючи на те, що $T_1 = T_2$, матимемо:

$$W_{HЧ}(p) = \frac{\frac{k_1 + k_2}{T_1 p + 1}}{1 + \frac{k_1 + k_2}{T_1 p + 1} k_3} e^{-p\tau} = \frac{k_1 + k_2}{T_1 p + 1 + (k_1 + k_2)k_3} e^{-p\tau}.$$

Враховуючи формулу (2.4) та властивості z -перетворення (1.5), передавальна функція зведеної неперервної частини системи:

$$W_{знч}(z) = \frac{z-1}{z} Z \left[\frac{1}{p} \frac{k_1+k_2}{T_1 p + 1 + (k_1+k_2)k_3} \right] z^{-k}, \quad \text{де } k = \tau / T.$$

Розкладемо вираз у фігурних дужках на прості дроби та знайдемо його z -перетворення:

$$W_{знч}(z) = \frac{k_1+k_2}{1+(k_1+k_2)k_3} \frac{1-d}{z-d} z^{-k}, \quad \text{де } d = e^{-T/T_1}.$$

Після підстановки числових даних дістанемо:

$$W_{знч}(z) = 2,9167 \frac{0,763}{z-0,2369} z^{-1} = \frac{2,225z^{-2}}{1-0,2369z^{-1}},$$

Оскільки $D(z)=1$, дискретна передавальна функція розімкненої системи згідно (2.5) матиме вигляд:

$$W_P(z) = D(z) W_{знч}(z) = \frac{2,225z^{-2}}{1-0,2369z^{-1}}.$$

Дискретна передавальна функція замкненої системи для каналу «завдання $g(t)$ – вихід $y(t)$ » згідно з (2.6) матиме вигляд:

$$W_3(z) = \frac{W_P(z)}{1+W_P(z)} = \frac{2,225z^{-2}}{1-0,2369z^{-1} + 2,225z^{-2}}.$$

3 ДОСЛІДЖЕННЯ СТІЙКОСТІ ЦИФРОВИХ СИСТЕМ АВТОМАТИЧНОГО КЕРУВАННЯ

3.1 Теоретичні положення

Необхідною та достатньою умовою стійкості дискретної системи є знаходження коренів її характеристичного рівняння всередині кола одиничного радіуса з центром у початку координат на площині комплексної змінної z (рис. 3.1) [2,4,5,6,7].

Тобто для характеристичного рівняння

$$A(z) = z^n + a_1 z^{n-1} + a_2 z^{n-2} + \dots + a_{n-1} z + a_n = 0, \quad (3.1)$$

з коренями z_i ($i = 1, 2, \dots, n$)

$$\text{умова стійкості має вигляд } |z_i| < 1, \quad i = 1, 2, \dots, n. \quad (3.2)$$

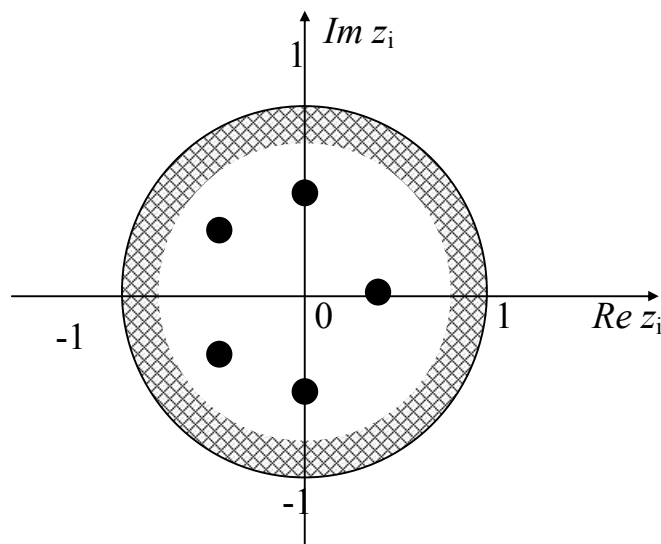

Рис 3.1

Для знаходження коренів рівнянь порядку $n \geq 3$ доцільно застосовувати чисельні методи, програмна реалізація яких наведена в [9].

Щоб запобігти необхідності розв'язку алгебраїчних рівнянь високого порядку, розроблені критерії стійкості, які дозволяють судити про стійкість системи автоматичного керування за деякими відношеннями коефіцієнтів характеристичного рівняння.

За **критерієм Шур-Кона** корені характеристичного рівняння (3.1) будуть лежати всередині кола одиничного радіуса, якщо коефіцієнти рівняння задовольняють умовам:

$$\begin{aligned} \Delta_i < 0 & \text{ для непарних } i ; \\ \Delta_i > 0 & \text{ для парних } i , \end{aligned} \tag{3.3}$$

де Δ_i - визначник Шур-Кона [1, 4, 11, 12] виду:

$$\Delta_v = \begin{vmatrix} a_n & 0 & 0 & \dots & 0 & 1 & a_1 & a_2 & \dots & a_{v-1} \\ a_{n-1} & a_n & 0 & \dots & 0 & 0 & 1 & a_1 & \dots & a_{v-2} \\ a_{n-2} & a_{n-1} & a_n & \dots & 0 & 0 & 0 & 1 & \dots & a_{v-3} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ a_{n-v+1} & a_{n-v+2} & a_{n-v+3} & \dots & a_n & 0 & 0 & 0 & \dots & 1 \\ 1 & 0 & 0 & \dots & 0 & a_n^* & a_{n-1}^* & a_{n-2}^* & \dots & a_{n-v+1}^* \\ a_1^* & 1 & 0 & \dots & 0 & 0 & a_n^* & a_{n-1}^* & \dots & a_{n-v+2}^* \\ a_2^* & a_1^* & 1 & \dots & 0 & 0 & 0 & a_n^* & \dots & a_{n-v+3}^* \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ a_{v-1}^* & a_{v-2}^* & a_{v-3}^* & \dots & 1 & 0 & 0 & 0 & \dots & a_n^* \end{vmatrix},$$

де $v = 1, 2, 3, \dots, n$;

$a_1^*, a_2^*, \dots, a_n^*$ - спряжені значення коефіцієнтів характеристичного рівняння. Для дійсних коефіцієнтів $a_1^* = a_1, a_2^* = a_2, \dots, a_n^* = a_n$.

Для характеристичного полінома другого порядку

$$A(z) = z^2 + a_1z + a_2 = 0 \quad (3.4)$$

умови стійкості за Шур-Коном мають вигляд:

$$|A(0)| < 1, A(1) > 0, A(-1) > 0. \quad (3.5)$$

Для характеристичного полінома третього порядку

$$A(z) = z^3 + a_1z^2 + a_2z + a_3 = 0 \quad (3.6)$$

визначники Шур-Кона для стійкої системи мають вигляд:

$$\Delta_1 = \begin{vmatrix} a_3 & 1 \\ 1 & a_3 \end{vmatrix} < 0,$$

$$\Delta_2 = \begin{vmatrix} a_3 & 0 & 1 & a_1 \\ a_2 & a_3 & 0 & 1 \\ 1 & 0 & a_3 & a_2 \\ a_1 & 1 & 0 & a_3 \end{vmatrix} > 0,$$

$$\Delta_3 = \begin{vmatrix} a_3 & 0 & 0 & 1 & a_1 & a_2 \\ a_2 & a_3 & 0 & 0 & 1 & a_1 \\ a_1 & a_2 & a_3 & 0 & 0 & 1 \\ 1 & 0 & 0 & a_3 & a_2 & a_1 \\ a_1 & 1 & 0 & 0 & a_3 & a_2 \\ a_2 & a_1 & 1 & 0 & 0 & a_3 \end{vmatrix} < 0. \quad (3.7)$$

Для полегшення процедури обчислення визначників високих порядків можна застосовувати обчислювальну техніку.

Після застосування до характеристичного рівняння **білінійного перетворення** виду

$$z = (1 + w)/(1 - w) \quad (3.8)$$

стійкість дискретної системи можна досліджувати за критерієм Рауса або Гурвіца [1-6].

Критерій Гурвіца для рівняння n -ого порядку дивись у додатку А.

Так після заміни змінних (3.8) в рівнянні (3.6) та відкидаючи знаменник, матимемо:

$$(1 - a_1 + a_2 - a_3)w^3 + (3 - a_1 - a_2 + 3a_3)w^2 + (3 + a_1 - a_2 - 3a_3)w + 1 + a_1 + a_2 + a_3 = 0,$$

або

$$b_3w^3 + b_2w^2 + b_1w + b_0 = 0.$$

Тоді згідно з критерієм Гурвіца [1,4,11] складаємо визначники Гурвіца і знаходимо умови стійкості для рівняння третього порядку:

$$\left\{ \begin{array}{l} b_3 = 1 - a_1 + a_2 - a_3 > 0, \\ b_2 = 3 - a_1 - a_2 + 3a_3 > 0, \\ b_1 = 3 + a_1 - a_2 - 3a_3 > 0, \\ b_0 = 1 + a_1 + a_2 + a_3 > 0, \\ b_2 b_1 - b_3 b_0 = (3 - a_1 - a_2 + 3a_3)(3 + a_1 - a_2 - 3a_3) - \\ - (1 + a_1 + a_2 + a_3)(1 - a_1 + a_2 - a_3) > 0. \end{array} \right. \quad (3.9)$$

3.2 Приклади розв'язання задач

Приклад 3.2.1 Дослідити стійкість системи автоматичного керування, якщо характеристичне рівняння замкненої системи має вигляд:

$$A(z) = z^3 - 1,014456z^2 + 0,302017z - 0,00506 = 0. \quad (*)$$

Розв'язання.

Спосіб 1. За розташуванням коренів характеристичного рівняння.

Знайдемо корені (рис. 3.2):

$$z_1 = 0,018 ; \quad z_{2,3} = 0,5 \pm j 0,19 ;$$

$$|z_1| < 1;$$

$$|z_{2,3}| = \sqrt{0,5^2 + 0,19^2} = 0,5348 < 1.$$

Оскільки корені заданого характеристичного рівняння замкненої системи знаходяться в середині кола одиничного радіусу, система є стійкою.

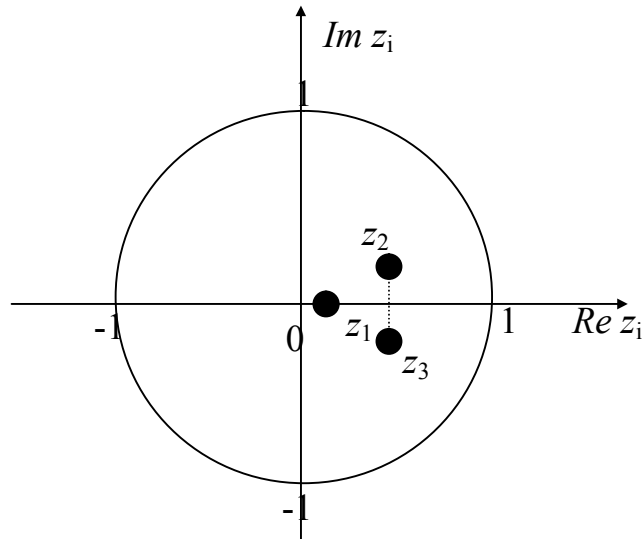

Рис. 3.2

Спосіб 2. За критерієм Шур-Кона.

Знайдемо парні та непарні визначники Шур-Кона:

$$\Delta_1 = \begin{vmatrix} -0,00506 & 1 \\ 1 & -0,00506 \end{vmatrix} = -1,000025 < 0,$$

$$\Delta_2 = \begin{vmatrix} -0,00506 & 0 & 1 & -1,014456 \\ 0,302017 & -0,00506 & 0 & 1 \\ 1 & 0 & -0,00506 & 0,302017 \\ -1,014456 & 1 & 0 & -0,00506 \end{vmatrix} = 0,97 > 0,$$

$$\Delta_3 = \begin{vmatrix} -0,00506 & 0 & 0 & 1 & -1,014456 & 0,302017 \\ 0,302017 & -0,00506 & 0 & 0 & 1 & -1,014456 \\ -1,014456 & 0,302017 & -0,00506 & 0 & 0 & 1 \\ 1 & 0 & 0 & -0,00506 & 0,302017 & -1,014456 \\ -1,014456 & 1 & 0 & 0 & -0,00506 & 0,302017 \\ 0,302017 & -1,014456 & 1 & 0 & 0 & -0,00506 \end{vmatrix} =$$

$$= -0,6 < 0.$$

Всі умови стійкості Шур-Кона виконуються, отже можна зробити висновок, що замкнена система є стійкою.

Спосіб 3. За допомогою білінійного перетворення.

Зробимо білінійну підстановку (3.8) у характеристичному рівнянні (*) та після елементарних перетворень отримаємо:

$$2,321533w^3 + 3,697259w^2 + 1,698707w + 0,282501 = 0.$$

Скористаємося умовою стійкості Гурвіца для рівняння третього порядку (3.9):

$$2,321533 > 0, \quad 3,697259 > 0, \quad 0,282501 > 0,$$

$$3,697259 * 1,698707 - 2,321533 * 0,282501 = 5,624724 > 0,$$

Як бачимо, усі висновки про стійкість системи збігаються.

Приклад 3.2.2 Дослідити стійкість замкненої цифрової системи автоматичного керування, якщо розімкнена передавальна функція системи має вигляд:

$$W_P(z) = \frac{0,632z}{z^2 - 1,368z + 0,368}.$$

Розв'язання.

Характеристичне рівняння замкненої системи:

$$A(z) = 1 + W_P(z) = 1 + \frac{0,632z}{z^2 - 1,368z + 0,368} = 0,$$

або

$$A(z) = z^2 - 0,736z - 0,368 = 0.$$

Його корені: $z_1 = 1,1$; $z_2 = -0,34$.

Система нестійка, тому що один з коренів характеристичного рівняння знаходиться за межами кола одиничного радіусу.

4. СИНТЕЗ ЦИФРОВИХ РЕГУЛЯТОРІВ

4.1. Синтез цифрових регуляторів за методом Даліна

4.1.1. Загальні теоретичні положення

В практиці реалізації цифрових регуляторів застосовують стандартні алгоритми, які еквівалентні неперервним регуляторам. Можна проектувати алгоритми таких регуляторів, які забезпечують заданий перехідний процес в замкнутій системі регулювання.

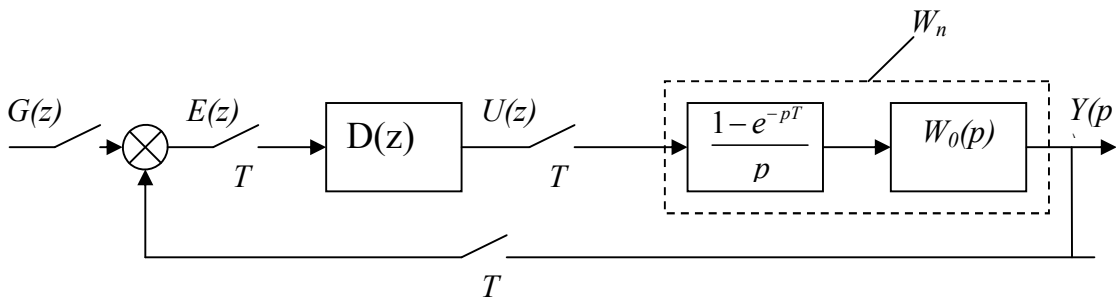

Рис. 4.1 – Структурна схема цифрової системи регулювання

Імпульсна передавальна функція $D(z)$ знаходиться по такій формулі:

$$\Phi(z) = \frac{D(z)W_n(z)}{1 + D(z)W_n(z)},$$

де $W_n(z)$ – зведена неперервна частина; $\Phi(z)$ – передавальна функція замкнutoї системи в формі z – перетворення.

Для знаходження $\Phi(z)$ задаємося перехідним процесом в замкненій цифровій системі керування в вигляді аперіодичної ланки першого порядку з запізненням:

$$\Phi(p) = \frac{Y(p)}{q(p)} = \frac{e^{-p\tau}}{T_3 p + 1}, \quad (4.1)$$

де T_3 стала часу замкненої системи; τ — запізнення, що дорівнює запізненню об'єкта в каналі керування.

Як видно, коефіцієнт передачі дорівнює одиниці. Це пояснюється тим, що розглянутий канал "завдання – вихід" $g(t) - y(t)$ в якому дотримується умова: на скільки одиниць збільшили завдання, на стільки ж збільшиться і вихідна величина.

Перетворимо в z -форму:

$$Z\{e^{-P\tau}\} = Z\left\{e^{-P\frac{\tau}{T}T}\right\} = Z\{e^{-PTK}\},$$

де $K = \tau / T$, $KT < \tau \leq (K + 1)T$.

Знайдемо z -перетворення для виразу $1 / (T_3 P + 1)$.

Введемо позначення: $d = 1 / T_3$; $a_3 = e^{-dT}$. Тоді z -перетворення від (4.1) має наступний вигляд:

$$\Phi(z) = \frac{1 - a_3}{z - a_3} z^{-K} = \frac{1 - a_3}{1 - a_3 z^{-1}} z^{-(k+1)} \quad (4.2)$$

$$D(z) = [W_p(z)]^{-1} \frac{(1-a_3)z^{-(k+1)}}{1-a_3z^{-1}-(1-a_3)z^{-(k+1)}} \quad (4.3)$$

Вираз (4.3) представляє в загальному вигляді імпульсну передавальну функцію регулятора Даліна. Маючи (4.4), розглянемо об'єкти керування, що задані у вигляді різних передавальних функцій.

1. Об'єкт керування має передавальну функцію

$$W_{ob}(P) = \frac{K_{ob}e^{-Pt}}{T_{ob}P+1}. \quad (4.4)$$

Знайдемо z-перетворення $W_p(P)$ з врахуванням (4.4):

$$W_p(z) = \frac{z-1}{z} Z \left\{ \frac{W_{ob}(P)}{P} \right\}. \quad (4.5)$$

Другий співмножник в (4.5) розкладемо на прості дроби:

$$Z \left\{ \frac{W_{ob}(P)}{P} \right\} = Z \left\{ \frac{K_{ob}e^{-Pt}}{P(T_{ob}P+1)} \right\} = Z \left\{ \frac{K_{ob}e^{-Pt}}{P} - \frac{K_{ob}T_{ob}e^{-Pt}}{T_{ob}P+1} \right\} = Z \left\{ \frac{K_{ob}e^{-Pt}}{P} - \frac{K_{ob}e^{-Pt}}{P + \frac{1}{T_{ob}}} \right\}$$

У відповідності до таблиці модифікованих z-перетворень:

$$Z \left\{ \frac{W_{ob}(P)}{P} \right\} = \frac{K_{ob}(C_1 + C_2z^{-1})z^{-(k+1)}}{1 - e^{-T/T_{ob}}z^{-1}}$$

С врахуванням (4.5)

$$W_p(z) = \frac{K_{ob}(C_1 + C_2z^{-1})z^{-(k+1)}}{1 - e^{-T/T_{ob}}z^{-1}} \quad (4.6)$$

$$\text{Де } C_1 = 1 - e^{-\alpha T/T_{ob}}; C_2 = e^{-\alpha T/T_{ob}} - e^{-T/T_{ob}}; a = 1 - \frac{\tau - kT}{T}; a_p = e^{-T/T_{ob}}.$$

Підставивши (4.6) в (4.3), отримаємо імпульсну функцію регулятора
Даліна:

$$D(z) = \frac{(1 - a_3)(1 - a_3 z^{-1})}{K_{ob} [1 - a_3 z^{-1} - (1 - a_3) z^{-(k+1)}] (C_1 + C_2 z^{-1})}. \quad (4.7)$$

2. Об'єкт керування має передавальну функцію

$$W_{ob}(P) = \frac{K_{ob} e^{-P\tau}}{(T_1 P + 1)(T_2 P + 1)}. \quad (4.8)$$

Знайдемо z-перетворення зведеної неперервної частини:

$$Wp(z) = \frac{z-1}{z} Z \left\{ \frac{K_{ob} e^{-P\tau}}{P(T_1 P + 1)(T_2 P + 1)} \right\}. \quad (4.9)$$

Розкладемо на прості дроби вираз в фігурних дужках в (4.9)

$$\begin{aligned} & Z \left\{ \frac{K_{ob} e^{-P\tau}}{P(T_1 P + 1)(T_2 P + 1)} \right\} = \\ & = Z \left\{ \frac{K_{ob} e^{-P\tau}}{P} - \frac{K_{ob} T_1 e^{-P\tau}}{(T_1 - T_2)(P + \frac{1}{T})} + \frac{K_{ob} T_2 e^{-P\tau}}{(T_1 - T_2)(P + \frac{1}{T})} \right\} \quad (4.10) \end{aligned}$$

У відповідності до табл.

$$Z \left\{ \frac{K_{ob} e^{-P\tau}}{P(T_1 P + 1)(T_2 P + 1)} \right\} = \frac{K_{ob} e^{-K}}{z-1} - \frac{K_{ob} e^{-[T/T_1 - (k+1)T/T_1]} z^{-(k+1)}}{(T_1 - T_2)(1 - e^{-T/T_1} z^{-1})} +$$

$$+ \frac{K_{ob} e^{-[T/T_2 - (k+1)T/T_2]} z^{-(k+1)}}{(T_1 - T_2)(1 - e^{-T/T_2} z^{-1})} \quad (4.11)$$

Після перетворень виразів (4.11) і з врахуванням (4.9) маємо

$$Wp(z) = \frac{K_{ob}(C_3 + C_4 z^{-1}) z^{-(k+1)}}{(1 - e^{-T/T_1} z^{-1})(1 - e^{-T/T_2} z^{-1})}. \quad (4.12)$$

Вводимо позначення:

$$C_3 = 1 + \frac{T_1 a_{p1} - T a_{p2}}{T_2 - T_1}; \quad C_4 = e^{-T/T_1 - T/T_2} + \frac{T_1 a_{p1} - T_2 a_{p2}}{T_2 - T_1}.$$

$$a_{p1} = e^{-T/T_1}; \quad a_{p2} = e^{-T/T_2}.$$

Виходячи з цього отримуємо імпульсну передавальну функцію регулятора Даліна:

$$D(z) = \frac{(1 - a_3)(1 - a_{p1} z^{-1})(1 - a_{p2} z^{-1})}{K_{ob} [1 - a_3 z^{-1} - (1 - a_3) z^{-(k+1)}]} (C_3 + C_4 z^{-1}). \quad (4.13)$$

3. Приводимо імпульсні передавальні функції ЗНЧ для об'єктів з такими передавальними функціями:

$$Wob(p) = \frac{Kob}{T_1 p + 1} \quad (4.14)$$

$$Wob(p) = \frac{Kob}{(T_1 p + 1)(T_2 p + 1)} \quad (4.15)$$

Для виразу (1.12), використовуючи таблицю отримуємо:

$$\begin{aligned}
Wp(z) &= \frac{z-1}{z} z \left\{ \frac{Kob}{p(T_1 p + 1)} \right\} = \frac{z-1}{z} z \left\{ \frac{Kob}{p} - \frac{Kob T_1}{T_1 p + 1} \right\} = \\
&= \frac{z-1}{z} \left[\frac{Kob z}{z-1} - \frac{Kob z}{z - e^{-T/T_1}} \right] = \frac{Kob(1 - a_{p1})z^{-1}}{1 - a_{p1}z^{-1}} \quad (4.16)
\end{aligned}$$

Для виразу (1.13)

$$Wp(z) = \frac{z-1}{z} \left[\frac{z}{z-1} - \frac{a_1 z}{T_1(z - a_{p1})} + \frac{b_1 z}{T_2(z - a_{p2})} \right] Kob, \quad (4.17)$$

$$\text{Де } a_1 = \frac{T_1^2}{T_1 - T_2}; \quad b_1 = \frac{T_2^2}{T_1 - T_2}$$

Маючи $Wp(z)$, з урахуванням виразу можна легко отримати $D(z)$ для розглянутих випадків, представлених виразами (4.14) та (4.15).

4. При необхідності фільтрації вхідної змінної в коло оберненого зв'язку включають експоненціальний фільтр з передавальною функцією:

$$W\phi(p) = \frac{1}{T\phi p + 1} \quad (4.18)$$

Де $T\phi$ – стала часу фільтра.

Передавальна функція $Wp(p)$ буде мати вид:

$$Wp(p) = \frac{1 - e^{-pT}}{p} Wob(p) \frac{1}{T\phi p + 1} \quad (4.19)$$

Якщо $Wob(p)$ є аперіодичною ланкою першого порядку з запізненням, а передавальна функція замкненої системи описується виразом (4.1), то

$$D(z) = \frac{(1-a_3)(1-a_{p1}z^{-1})(1-a_{p2}z^{-1})}{Kob(1-a_{p2}) \left[(1-a_3z^{-1})(1-a_{p1}z^{-1}) - \frac{1-a_3}{1-a_{p2}} (\alpha + \beta z - 1)^{-(k+1)} \right]} \quad (4.20)$$

$$\text{де } a_{p1} = e^{-T/T\phi}; \quad a_{p2} = e^{-T/Tob}; \quad \alpha = 1 - \frac{a_{p1}T\phi - a_{p2}Tob}{T\phi - Tob};$$

$$\beta = a_{p1}a_{p2} - \frac{a_{p2}T\phi - a_{p1}Tob}{T\phi - Tob}.$$

Програми розрахунку регуляторів по методу Даліна в середовищі MathCAD наведені в прикладах.

4.2. Умови забезпечення якості регулювання в системах з використанням регулятора Даліна

Як показали експериментальні досліди, при наявності в характеристичному рівнянні коренів, що лежить в колі $z = -1$, в керувальному діянні $U(t)$ будуть мати місце затухаючі коливання, які небажані для виконавчого пристрою (рис. 4.1). ця особливість регулятора Даліна називається коливальністю.

В системах управління, де використовується регулятор Даліна, коливність може з'явитися за рахунок любого із множників знаменника в виразах (4.8), (4.13), (4.20).

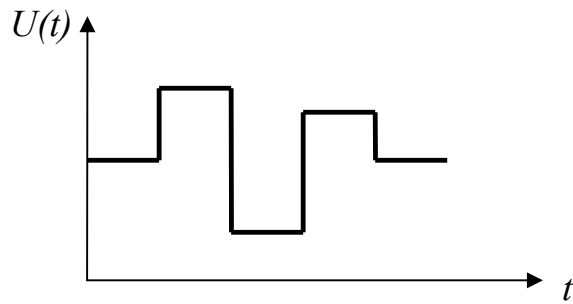

Рис. 4.1. Коливання в керувальному сигналі

1. Об'єкт керування – аперіодична ланка першого порядку з запізненням.

Розглянемо знаменник виразу (4.7)

$$\text{Kob} \left[1 - a_3 z^{-1} - (1 - a_3) z^{-1(k+1)} \right] (c_2 z^{-1} + C_1) \quad (4.21)$$

Коефіцієнт $c_2 z^{-1} + C_1$ має полюс $z_1 = -C_2 / C_1$, інший співмножник може бути представлений так:

$$\begin{aligned} & 1 - a_3 z^{-1} - (1 - a_3) z^{-(k+1)} = \\ & = (1 - z^{-1}) \left[1 + (1 - a_3) z^{-1} + (1 - a_3) z^{-2} + \dots + (1 - a_3) z^{-k} \right]. \end{aligned} \quad (4.22)$$

Якщо припустити, що в цьому виразі є корені $z_1 = -1$, котрі приводять до коливання, то для усунення їх дії замість z поставимо $z = 1$ (крім співмножника $(1 - z^{-1})$). Оскільки корені і коефіцієнти полінома зв'язані між собою, ви як би «перегнали» небажані корені в коефіцієнти.

Розглянемо (4.22) при $K=2$, тобто $\tau / T = 2$:

$$1 - a_3 z^{-1} - (1 - a_3) z^{-3} = (1 - z^{-1}) [1 + (1 - a_3) z^{-1} + (1 - a_3) z^{-2}] \quad (4.23)$$

Звідси

$$z_{2,3} = -\frac{(1 - a_3)}{2} \pm i \sqrt{\frac{4(1 - a_3) - (1 - a_3)^2}{4}} \quad (4.24)$$

За абсолютною величиною із (4.24) ці корені

$$|z| = \sqrt{1 - a_3} = \sqrt{1 - e^{-T/T_3}} \quad (4.25)$$

В (4.23) один корінь $z = 1$, а дві інших визначаються із (4.24)

Для стійкої системи необхідно, щоб визначні із (4.25) корені $|z| = 1$, що можливо при $e^{-T/T_3} \rightarrow 0$. В цьому випадку $z_2 = 1$;

$z_3 = -1$, тобто корінь $z_3 = -1$ дає коливність, прибрати яку можна, підставивши в вираз (4.23) $z = 1$ (крім $(1 - Z^{-1})$), тобто «огрубити» систему. В цьому випадку отримуємо скореговану імпульсну передавальну функцію цифрового регулятора Даліна, в якому коливання в $D(z)$ не буде. Вираз (4.7) при довільному $K = \tau / T$ тепер потрібно записати так:

$$D(z) = \frac{(1 - a_3)(1 - a_3 z^{-1})}{Kob(C_1 + C_2)[1 + K(1 + a_3)](1 - z^{-1})} \quad (4.26)$$

Наведемо вираз (4.26) при $K = \tau / T = 2$ до дискретного аналогу неперервного регулятора. Відомо, що дискретний аналог ІІІ-регулятора має імпульсну передавальну функцію.

$$D(z) = Kp \left[1 + \frac{T}{Tu(1 - z^{-1})} \right] \quad (4.27)$$

Перетворимо (4.26) до виду (4.27)

$$\begin{aligned}
 D(z) &= \frac{1-a_3}{Kob(C_1+C_2)(3-2a_3)} \frac{a_3(\frac{1}{a_3} - z^{-1} + 1 - 1)}{1-z^{-1}} = \\
 &= \frac{1-a_3}{Kob(C_1+C_2)(3-2a_3)} \frac{a_3 \left[\left(\frac{1}{a_3} - 1\right) + (1 - z^{-1}) \right]}{1-z^{-1}} = \\
 &= \frac{(1-a_3)a_3}{Kob(C_1+C_2)(3-2a_3)} \left[1 + \frac{\left(\frac{1}{a_3} - 1\right)}{1-z^{-1}} \right] \tag{4.28}
 \end{aligned}$$

Звідси маємо параметри настройки дискретного ПІ-регулятора при $K = 2$:

$$Kp_{opt} = \frac{a_3(1-a_3)}{Kob(C_1+C_2)(3-2a_3)}; \quad Tu = \frac{T}{(1/a_3 - 1)}.$$

Для довільного цілого K коефіцієнти

$$Kp_{opt} = \frac{1 - e^{-T/T_3}}{Kob(C_1+C_2) \left[1 + K(1 - e^{T/T_3}) \right]};$$

$$Ku_{opt} = \frac{T}{e^{T/Tob} - 1}$$

При таких параметрах настройки ЦР керувальне діяння при зміні динамічного режиму об'єкта керування виконує монотонний ступінчатий перехідний процес (Рис. 4.2)

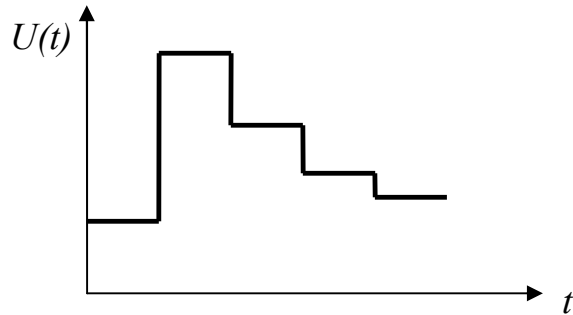

Рис. 4.2. Перехідний процес оптимальних Kp і Tu

2. Об'єкт керування – аперіодична ланка другого порядку з запізненням.

Розглянемо знаменник виразу (4.12) як характеристичне управління:

$$Kob[1 - a_3 z^{-1} - (1 - a_3)z^{-(k+1)}](C_3 + C_4 z^{-1}) = 0 \quad (4.29)$$

Співмножник $C_3 + C_4 z^{-1} = 0$ дає корінь $z_1 = -C_4 / C_3$, а другий співмножник представимо так, як показано в формулі (4.22), або для окремого випадку, коли $\tau = T$, тобто $K = 1$.

$$1 - a_3 z^{-1} - (1 - a_3)z^{-2} = (1 - z^{-1})[1 + (1 - a_3)z^{-1}].$$

Тут маємо ще два корені:

$$z_2 = 1; z_3 = -(1 - a_3) = -(1 - e^{-T/T_3}).$$

В усталеному перехідному процесі при $t \rightarrow \infty$ треба, щоб $e^{-T/T_3} \rightarrow 0$. Це призводить до того, що $Z = -1$, а це дає коливність в системі. Щоб позбавитись від неї, в співмножник в квадратних дужках замість z підставимо значення $z = 1$. В окремому випадку при $K = 1$ імпульсна передавальна функція регулятора Даліна має вигляд:

$$D(z) = \frac{(1-a_3)(1-a_{p1}z^{-1})(1-a_{p2}z^{-1})}{Kob(C_3 + C_4)(2-a_3)(1-z^{-1})} \quad (4.30)$$

В загальному випадку, тобто при довільному цілому K .

$$D(z) = \frac{(1-a_3)(1-a_{p1}z^{-1})(1-a_{p2}z^{-1})}{Kob(C_3 + C_4)[1+K(1-a_3)](1-z^{-1})} \quad (4.31)$$

Зводимо цей вираз до такого виду (з урахуванням підстановки $a_3, a_{p1}, a_{p2}, C_3, C_4$):

$$D(z) = \frac{(e^{T/T_1} + e^{T/T_2} - 2)(1 - e^{-T/T_3})}{Kob(e^{T/T_1} - 1)(e^{T/T_2} - 1)[1 + K(1 - e^{-T/T_2})]} \times$$

$$\times \left[1 + \frac{(1 - e^{-T/T_1})(1 - e^{-T/T_2})}{(e^{T/T_2} + e^{-T/T_2} - 2)(1 - z^{-1})} + \frac{1 - z^{-1}}{e^{T/T_1} + e^{T/T_2} - 2} \right] \quad (4.32)$$

В загальноприйнятому виді імпульсна передавальна функція дискретного ПІД-регулятора в z -формі записується так:

$$D(z) = Kp \left[1 + \frac{T}{Tu(1-z^{-1})} + \frac{Tg}{T}(1-z^{-1}) \right]. \quad (4.33)$$

Порівнюючи (4.32) та (4.33), знаходимо оптимальні параметри настройки ПІД-регулятора:

$$Kp_{opt} = \frac{(e^{T/T_1} + e^{T/T_2} - 2)(1 - e^{-T/T_3})}{Kob(e^{T/T_1} - 1)(e^{T/T_2} - 1)[1 + K(1 - e^{-T/T_2})]};$$

$$Tu_{opt} = \frac{T(e^{T/T_1} + e^{T/T_2} - 2)}{(1 - e^{-T/T_1})(1 - e^{-T/T_2})}; \quad Tg_{opt} = \frac{T}{e^{T/T_1} + e^{T/T_2} - 2}.$$

Тепер, якщо $T \rightarrow 0$, то дискретні регулятори перетворюються в неперервні і можна визначити параметри налаштувань неперервних ПІ- та ПІД-регуляторів:

а) для ПІД-регулятора

$$Kp_{opt} = \frac{T_1 / T_3}{Kob(1 + \tau / T_3)}; Tu_{opt} = T_1;$$

б) для ПІД-регулятора

$$Kp_{opt} = \frac{T_1 / T_2 + T_2}{Kob(1 + \tau / T_3)}; Tu_{opt} = T_1 + T_2 \cdot Tg_{opt} = \frac{T_1 T_2}{T_1 + T_2}.$$

Таким чином, отримані значення параметрів настройки регуляторів, котрі залежать від динамічних властивостей об'єкта, а значення Kp_{opt} , ще й від сталої часу замкненої системи T_3 .

4.3. Перетворення імпульсних передавальних функцій в програмні.

Запишемо вираз (4.6) в вигляді

$$\frac{U(z)}{G(z) - Y(z)} = \frac{U(z)}{E(z)} = \frac{(1 - a_3)(1 - a_3 z^{-1})}{Kob(C_1 + C_2)(3 - 2a_3)(1 - z^{-1})} \quad (4.41)$$

Позначимо $1 - a_3 = A$; $Kob(C_1 + C_2)(3 - 2a_3) = B$ і отримаємо

$$U(z)B(1 - z^{-1}) = E(z)(1 - a_3 z^{-1})A;$$

$$U(z) = U(z)z^{-1} + \frac{A}{B}E(z) - \frac{A - a_3}{B}E(z)z^{-1}.$$

Звідси програмуюча функція регулятора НЦУ

$$U[nT] = U[(n-1)T] + ME[nT] + NE[(n-1)T],$$

$$M = A / B; N = -\frac{Aa_3}{B} \quad (4.42)$$

Аналогічно можна отримати програмуючу функцію із виразу (4.30)

4.4 Синтез цифрових регуляторів за методом Калмана

Регулятор Калмана забезпечує мінімальний час перехідного процесу.

Задається умова, щоб перехідний процес в замкненій системі цифрової АСР (рис. 4.3) закінчився (рис. 4.4, а) за час, який дорівнює двом періодам квантування (рис. 4.4, б) при подаванні на регулятор в якості завдання одиничного збурювального діяння $G[1]$. Керувальне діяння $U(t)$ має два проміжних значення перед тим, як воно досягне кінцевого рівня U_f .

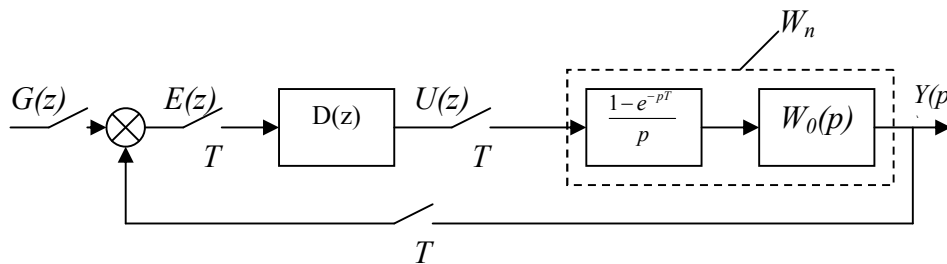

Рис. 4.3 – Структурна схема контура НЦУ ($P(z) = Y(z)/G(z)$ – імпульсна передавальна функція за каналом «завдання регулятора – вихідна (регульована) величина»; $Q(z) = U(z)/G(z)$ – імпульсна передавальна функція за каналом «завдання регулятора – керувальне діяння»)

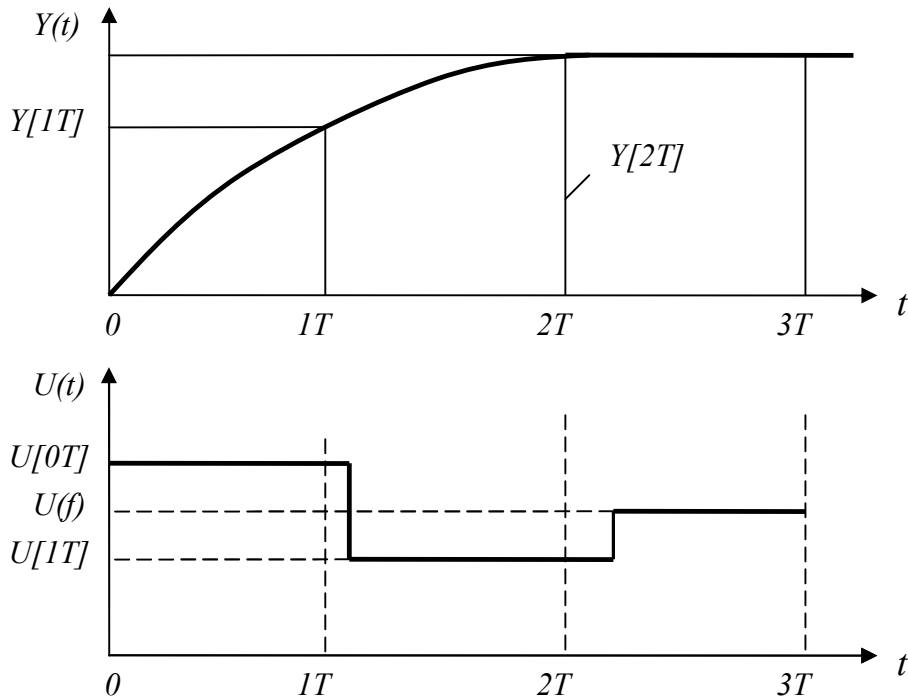

Рис. 4.4 – Динамічні характеристики системи НЦУ:

а – бажаний перехідний процес в замкненій ЦАСУ; б – керувальне діяння ($U[0T]$, $U[1T]$ – проміжні значення керувального діяння)

Запишемо вираз для вхідної і керувальної змінної в z -формі:

$$Y(z) = \sum_{n=0}^{\infty} Y[nT]z^{-n}; \quad (4.51)$$

$$U(z) = \sum_{n=0}^{\infty} U[nT]z^{-n}; \quad (4.52)$$

Одиничне завдання в формі z -перетворення буде мати вигляд;

$$G(z) = \frac{1}{1-z^{-1}} \quad (4.53)$$

Розглядаючи сумісно з (4.51) і (4.53), а також (4.52) і (4.53), отримуємо

$$P(z) = \frac{Y(z)}{G(z)} = (1 - z^{-1}) \{y[0T]z^0 + y[1T]z^{-1} + y[2T]z^{-2} + \dots\} \quad (4.54)$$

$$Q(z) = \frac{U(z)}{G(z)} = (1 - z^{-1}) \{U[0T]z^0 + U[1T]z^{-1} + U[2T]z^{-2} + \dots\} \quad (4.55)$$

Де $U[0T]$, $U[1T]$ – визначення значення керувального діяння;

U_f – усталене значення керувального діяння.

Таким чином, можна записати: $y[0T]=0$, а $y[2T]=y[3T]=\dots=1$, оскільки вважаємо, що регулятор обробив одиничне завдання і перехідний процес закінчився.

Вирази (4.54) і (4.55) перепишемо наступним чином:

$$P(z) = (1 - z^{-1}) \{y[1T]z^{-1} + 1z^{-2} + 1z^{-3} + \dots\} \quad (4.56)$$

$$Q(z) = (1 - z^{-1}) \{U[0T] + U[1T]1z^{-1} + U_f z^{-2} + \dots\} \quad (4.57)$$

Перетворимо ці вирази, випускаючи члени ряду при z^{-3} і більше:

$$\frac{Y(z)}{G(z)} = P(z) = y[1T]z^{-1} + \{1 - y[1T]\}z^{-2} \quad (4.58)$$

$$\frac{U(z)}{G(z)} = Q(z) = U[0T] + \{U[1T] - U[0T]\}z^{-1} + \{U_f - U[1T]\}z^{-2} \quad (4.59)$$

Імпульсну передавальну функцію ПНЧ системи можна записати так:

$$Wp(z) = \frac{P(z)}{Q(z)} = \frac{Y(z)/G(z)}{U(z)/G(z)} = \frac{Y(z)}{U(z)} =$$

$$= \frac{Y[1T]z^{-1} + \{1 - Y[1T]\}z^{-2}}{U[0T] + \{U[1T] - U[0T]\}z^{-1} + \{U_f - U[1T]\}z^{-2}} \quad (4.60)$$

Визначаємо імпульсну передавальну функцію регулятора НЦУ за каналом $E(z) \rightarrow U(z)$:

$$D(z) = \frac{U(z)}{E(z)} = \frac{U(z)}{G(z) - Y(z)} \quad (4.61)$$

Знаходимо з (4.58) $Y(z) = G(z)P(z)$, а з (9) $U(z) = G(z)Q(z)$ і, підставляючи їх в (4.61), отримаємо:

$$D(z) = \frac{Q(z)G(z)}{G(z) - P(z)G(z)} = \frac{Q(z)}{1 - P(z)} \quad (4.62)$$

Вирази (4.58)-(4.60) використовуємо для визначення алгоритму (закону) регулятора НЦУ і розрахунку імпульсної передавальної функції регулятора виходячи з конкретних умов об'єкта.

I. Об'єкт має передавальну функцію

$$W_1(p) = \frac{K_o e^{-p\tau}}{T_1 p + 1} \quad (4.63)$$

Аналогічно (4.2)-(4.4) знаходимо в z -формі передавальну функцію зведеної неперервної частини:

$$Wp(z) = \frac{z-1}{z} z \left\{ \frac{W_1(p)}{p} \right\} = \frac{Ko(C_1 + C_2 z^{-1})z^{-(k+1)}}{1 - a_{p1} z^{-1}} \quad (4.64)$$

$$\text{де } C_1 = 1 - e^{-\frac{\alpha T}{T_1}}; \quad C_2 = e^{-\frac{\alpha T}{T_1}} - e^{-T/T_1};$$

$$a = 1 - \frac{(\tau - KT)}{T}; a_{p1} = e^{-T/T_1}; KT < \tau \leq (k+1)T.$$

З виразу (4.60) слідує, що сума коефіцієнтів при z^{-1} і z^{-2}

в чисельнику буде дорівнювати одиниці. Для того щоб в (14) мати це, поділимо чисельник і знаменник на $Ko(C_1 + C_2)$:

$$Wp(z) = \frac{\left(\frac{C_1}{C_1 + C_2} + \frac{C_2}{C_1 + C_2} z^{-1} \right) z^{-(k+1)}}{\frac{1}{Ko(C_1 + C_2)} (1 - a_{p1} z^{-1})} \quad (4.65)$$

На основі виразів (4.64) і (4.65)

$$P(z) = \frac{C_1 z^{-(k+1)}}{C_1 + C_2} + \frac{C_2 z^{-(k+2)}}{C_1 + C_2} \quad (4.66)$$

$$Q(z) = \frac{1}{(C_1 + C_2)Ko} - \frac{a_{p1} z^{-1}}{Ko(C_1 + C_2)} \quad (17)$$

Підставляючи (4.66) і (4.67) в (4.62), отримуємо

$$D(z) = \frac{1 - a_{p1} z^{-1}}{Ko(C_1 + C_2) \left[1 - \frac{C_1 z^{-(k+1)}}{C_1 + C_2} - \frac{C_2 z^{-(k+2)}}{C_1 + C_2} \right]} \quad (4.68)$$

При такому алгоритмі у відповідності до вибраного критерію система НЦУ з об'єктом 1-го порядку із запізненням буде мати монотонний згасальний перехідний процес. Однак $U(t)$ проявляє значні коливання, котрі з'являються за рахунок полюсів передавальної функції (4.68) наближених до $z = -1$. Щоб прибрати ці полюси другий співмножник в (4.68) при $K = 2$ перетворюємо таким чином:

спочатку позначимо $C_1 / (C_1 + C_2) = x_1$;

$$\begin{aligned}
 1 - x_1 z^{-3} - (1 - x_1) z^{-4} &= 1 - x_1 z^{-3} - z^{-4} + z^{-4} x_1 = (1 - z^{-4}) - x_1 z^{-3} (1 - z^{-1}) = \\
 &= (1 - z^{-1})(1 + z^{-1})(1 + z^{-2}) - x_1 z^{-3} (1 - z^{-1}) = (1 - z^{-1}) \left[(1 + z^{-1})(1 + z^{-2}) - x_1 z^{-3} \right] = \\
 &= (1 - z^{-1}) \left[1 + z^{-1} + z^{-2} + (1 - x_1) z^{-3} \right] \tag{4.69}
 \end{aligned}$$

Підстановка в вираз (4.69), крім $(1 - z^{-1})$, значення $z = +1$, де коливань немає, перетворює вираз для $D(z)$ в такому вигляді:

$$D(z) = \frac{1 - a_{p1} z^{-1}}{K_o(C_1 + C_2)(1 - z^{-1})(4 - x_1)} \tag{4.70}$$

Якщо $K \neq 2$, співмножник знаменника може бути представлений так:

$$\begin{aligned}
 1 - x_1 z^{-k-1} - (1 - x_1)^{-k-2} &= \\
 &= (1 - z^{-1}) \left[1 + z^{-1} + x^{-2} + \dots + z^{-k} + (1 - x_1) z^{-k-1} \right] \tag{4.71}
 \end{aligned}$$

Якщо $z = +1$, то (4.71) набуде вигляду:

$$(1 - z^{-1})(K + 2 - x_1) \tag{4.72}$$

Передавальна функція регулятора буде записана наступним чином:

$$D(z) = \frac{1}{K_o(e^{T/T_1} - 1)(K + 2 - x_1)} \left(1 + \frac{e^{T/T_1} - 1}{1 - z^{-1}} \right) \tag{4.73}$$

Порівняння членів і коефіцієнтів в цьому регуляторі з загальним представленням дискретного ПІ-регулятора

$$D(z) = Kp \left[1 + \frac{T}{Tu(1-z^{-1})} \right] \quad (4.74)$$

дає наступні оптимальні параметри налаштувань дискретного ПІ-регулятора за методом Калмана при довільному K :

$$Kp_{opt} = \frac{1}{Ko(e^{T/T_1} - 1)(K + 2 - x_1)};$$

$$Tu_{opt} = \frac{T}{e^{T/T_1} - 1};$$

II. Об'єкт має передавальну функцію

Імпульсна передавальна функція ЗНЧ об'єкта має вигляд

$$Wp(z) = \frac{P(z)}{Q(z)} = \frac{\left(\frac{C_3}{C_3 + C_4} + \frac{C_4}{C_3 + C_4} z^{-1} \right) z^{-(k+1)}}{\frac{1}{K_1(C_3 + C_4)} (1 - a_{p1} z^{-1})(1 - a_{p2} z^{-1})}; \quad (4.76)$$

$$P(z) = \left(\frac{C_3}{C_3 + C_4} + \frac{C_4}{C_3 + C_4} z^{-1} \right) z^{-(k+1)}; \quad (4.77)$$

$$Q(z) = \frac{1}{K_1(C_3 + C_4)} (1 - a_{p1} z^{-1})(1 - a_{p2} z^{-1}); \quad (4.78)$$

$$C_3 = 1 + \frac{T_2 a_{p2} - T_1 a_{p1}}{T_1 - T_2}; \quad a_{p1} = e^{-T/T_1}; \quad (4.79)$$

$$C_4 = a_{p1} a_{p2} + \frac{T_2 a_{p1} - T_1 a_{p2}}{T_1 - T_2}; \quad a_{p2} = e^{-T/T_2}. \quad (4.80)$$

Після підстановки в формулу (4.62) виразів (4.77) і (4.78) алгоритм керування приймає вигляд

$$D(z) = \frac{1}{K_1(C_3 + C_4)} \frac{(1 - a_{p1}z^{-1})(1 - a_{p2}z^{-1})}{1 - \frac{C_3}{C_3 + C_4}z^{-(k+1)} - \frac{C_4}{C_3 + C_4}z^{-(k+2)}}. \quad (4.81)$$

При $z = -1$, як показали дослідження, в керувальному діянні при перехідному процесі, викликаному ступінчатою зміною уставки регулятора, з'являється згасання коливань, що є дуже небажаними для виконавчого механізму. Для усунення цих коливань виконаємо наступне. Позначимо

$$\begin{aligned} \frac{C_3}{C_3 + C_4} &= x_2; \quad \frac{C_4}{C_3 + C_4} = 1 - x_2; \\ 1 - x_2z^{-k-1} - (1 - x_2)z^{-k-2} &= \\ &= (1 - z^{-1})[1 + z^{-1} + z^{-2} + \dots + z^{-k} + (1 - x_2)z^{-k-1}]. \end{aligned} \quad (4.82)$$

Підставивши до правої частини (4.82) замість $z = +1$, а $(1 - z^{-1})$ залишивши без змін, отримаємо такий вираз для $D(z)$:

$$\begin{aligned} D(z) &= \frac{e^{T/T_1} + e^{T/T_2} - 2}{K_1(e^{T/T_1} - 1)(e^{T/T_2} - 1)(2 + K - x_2)} \times \\ &\times \left[1 + \frac{(1 - e^{T/T_1})(1 - e^{T/T_2})}{(e^{T/T_1} + e^{T/T_2} - 2)(1 - z^{-1})} + \frac{1 - z^{-1}}{(e^{T/T_1} + e^{T/T_2} - 2)} \right]. \end{aligned} \quad (4.83)$$

Порівняння членів в цьому рівнянні з загальним поданням ПІД-регулятора в дискретній формі:

$$D(z) = Kp \left[1 + \frac{T}{Tu(1-z^{-1})} + \frac{Tg}{T}(1-z^{-1}) \right] \quad (4.84)$$

показує, що параметри налаштування Kp , Tu , Tg можна записати так:

$$Kp_{opt} = \frac{e^{T/T_1} + e^{T/T_2} - 2}{K_1(e^{T/T_1} - 1)(e^{T/T_2} - 1)(2 + K - x_2)}; Tu_{opt} = \frac{(1 - e^{T/T_1})(1 - e^{T/T_2})}{e^{T/T_1} + e^{T/T_2} - 2}$$

$$Tg_{opt} = \frac{1}{e^{T/T_1} + e^{T/T_2} - 2}.$$

4.5. Приклади розрахунку регуляторів Даліна та Калмана

4.5.1. Об'єкт заданий аперіодичною ланкою 1-го порядку

$$W_{ob}(p) := \frac{K_{ob} \cdot e^{-p \cdot \tau}}{T_{ob} \cdot p + 1} \quad K_{ob} := 5 \quad T_{ob} := 60 \quad \tau := 0$$

Перехідна характеристика об'єкта визначається як реакція на одиничний ступінчастий сигнал:

$$Y(p) := \frac{K_{ob} \cdot e^{-p \cdot \tau}}{(T_{ob} \cdot p + 1)} \cdot \frac{1}{p}$$

Знайдемо обернене перетворення Лапласа для $Y(p)$ та побудуємо графік перехідного процесу.

$$y(t) := Y(p) \left| \begin{array}{l} \text{invlaplace} \quad ,p \\ \text{float} \quad ,4 \end{array} \right. \rightarrow -5. \cdot \exp\left(-1.667 \cdot 10^{-2} \cdot t\right) + 5.$$

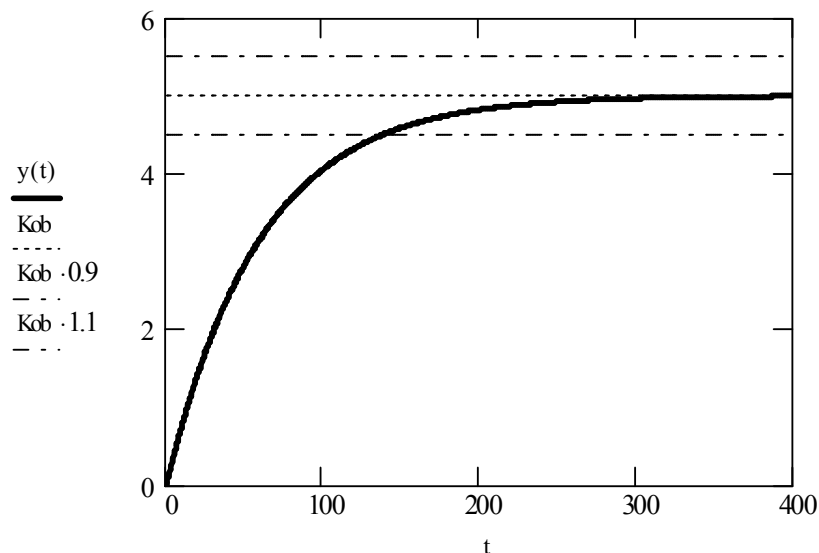

Рис. 4.5.1 – Перехідна характеристика об'єкта

Визначення періоду дискретизації

Розглянемо частотну передавальну функцію об'єкта, зробивши заміну $p=i\cdot\omega$, де i – уявна одиниця.

$$W_{ob}(\omega) := \frac{K_{ob} \cdot e^{-i \cdot \omega \cdot \tau}}{1 + T_{ob} \cdot i \cdot \omega}$$

Амплітудно-частотна характеристика об'єкта визначається як модуль частотної передавальної функції

$$A(\omega) := |W_{ob}(\omega)|$$

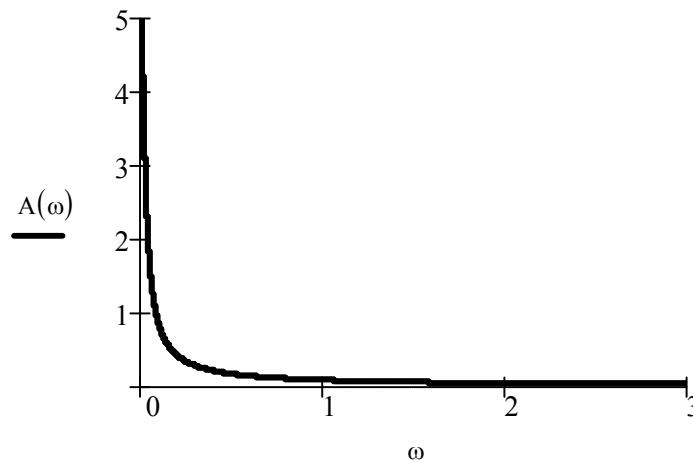

Рис. 4.5.2 Графік АЧХ об'єкта

Знайдемо частоту зрізу як частоту, при якій АЧХ приймає значення 5% від свого максимального значення.

$$\text{Максимальне значення АЧХ: } A(0) = 5$$

5 % від свого максимального значення:

$$0.05 \cdot A(0) = 0.25$$

Знайдемо частоту зрізу як розв'язок рівняння

$$A(x) - 0.05 \cdot A(0) \left| \begin{array}{l} \text{solve } , x \\ \text{float } , 5 \end{array} \rightarrow \begin{pmatrix} -.33292 \\ .33292 \end{pmatrix} \right.$$

Частота зрізу:

$$\omega_c := .33292 \text{ , [рад/с]}$$

Період дискретизації знаходимо як:

$$T := \frac{2\pi}{2\omega_c}$$

тобто

$$T = 9.436 \text{ , [с]}$$

Оберемо для даної системи період дискретизації

$$T := 9$$

Визначення передавальної функції зведеної неперервної частини системи

Передавальна функція екстраполятора нульового порядку:

$$W_e(p) := \frac{1 - e^{-p \cdot T}}{p}$$

Передавальна функція зведеної неперервної частини:

$$W_{znc}(p) := W_{ob}(p) \cdot W_e(p)$$

$$W_{znc}(p) := \frac{1 - e^{-p \cdot T}}{p} \cdot \frac{Kob \cdot e^{-p \cdot \tau}}{(Tob \cdot p + 1)}$$

Враховуємо властивості z-перетворення "зсув у часовій області" та скориставшись формулою для перетворення функції із екстраполятором, отримуємо

$$W_{znc}(z) := Kob \cdot \frac{\left(1 - \exp\left(\frac{-T}{Tob}\right)\right)}{\left(z - \exp\left(\frac{-T}{Tob}\right)\right)} \cdot z^{-k}$$

Кількість періодів квантування, що припадають на запізнення

$$k := \frac{\tau}{T}$$

$$k \cdot T \leq \tau < (k + 1) \cdot T$$

$$k = 0$$

Для перевірки вірності знайденої функції побудуємо перехідний процес у зведеній неперервній частині

$$Y_{znc}(z) := W_{znc}(z) \cdot \frac{z}{z - 1}$$

$$y_{znc}(n) := Y_{znc}(z) \left| \begin{array}{l} \text{invtrans} \quad , z \\ \text{float} \quad , 4 \end{array} \right. \rightarrow -5 \cdot .8607^n + 5.$$

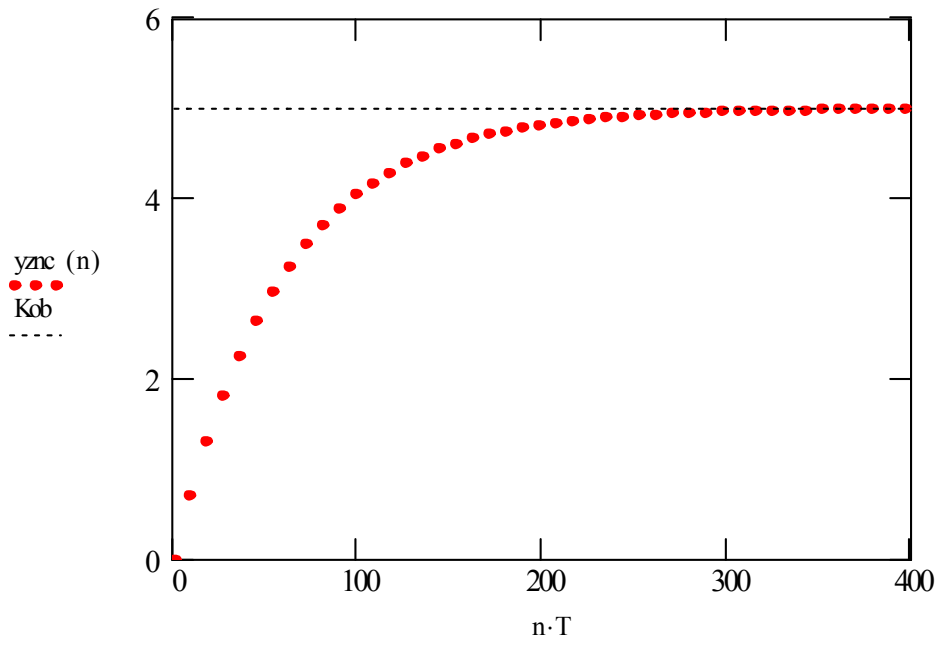

Рис. 4.5.3 – Перехідна характеристика ЗНЧ

Синтез регулятора Даліна

При розрахунку передавальної функції Даліна задаємося виглядом перехідного процесу в замкненій системі як аперіодичною ланкою 1-го порядку. Практично, треба задатися сталою часу замкненої системи T_3 .

Задаємося параметрами передавальної функції замкненої системи

$$W_{zs}(p) := \frac{e^{-p \cdot \tau}}{T_3 \cdot p + 1}$$

$$W_{zs}(z) := \frac{\left(\frac{-T}{1 - e^{-\frac{T}{T_3}}} \right)}{\left(\frac{-T}{z - e^{-\frac{T}{T_3}}} \right)} \cdot z^{-\frac{\tau T}{T}}$$

або

$$W_{zs}(z) := \frac{1 - a_3}{1 - a_3 \cdot z^{-1}} \cdot z^{-(k+1)}$$

$$\text{де } a_3 := e^{-\frac{T}{T_3}}, \quad T_3 := 20$$

Побудуємо бажаний перехідний процес в системі

$$Y_{zs}(z) := W_{zs}(z) \cdot \frac{z}{z - 1}$$

$$y_{zs2}(n) := Y_{zs2}(z) \text{ invztrans } , z \rightarrow -\exp\left(\frac{-9}{20}\right)^n + 1$$

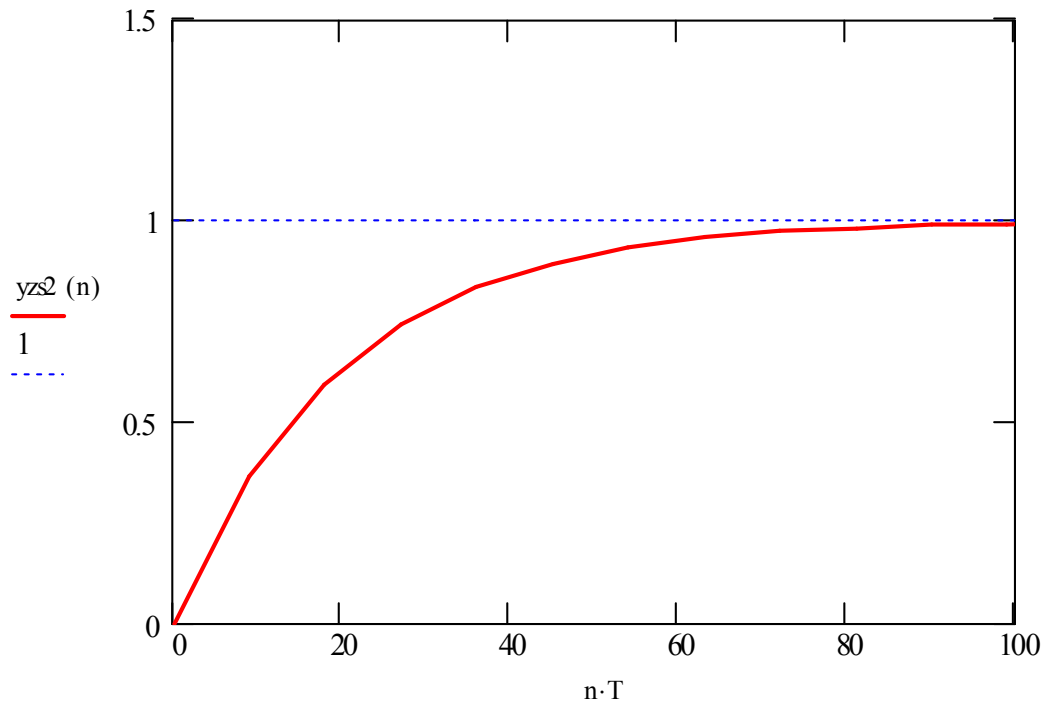

Рис. 4.5.4 – Бажана перехідна характеристика замкненої системи при $T_3=20$

Передавальна функція регулятора Даліна

$$D(z) := \frac{W_{zs}(z)}{W_{pnc}(z) \cdot (1 - W_{zs}(z))}$$

Після підстановки

$$D_d(z) := \frac{\frac{1 - a_3}{1 - a_3 \cdot z^{-1}} \cdot z^{-(k+1)}}{K_{ob} \cdot \frac{\left(1 - \exp\left(\frac{-T}{T_{ob}}\right)\right)}{\left(z - \exp\left(\frac{-T}{T_{ob}}\right)\right)} \cdot z^{-(k)} \cdot \left[1 - \frac{1 - a_3}{1 - a_3 \cdot z^{-1}} \cdot z^{-(k+1)}\right]}$$

Передавальна функція розімкненої системи

$$W_{rs}(z) := D_d(z) \cdot W_{znc}(z)$$

Передавальна функція замкненої системи

$$W_{zs}(z) := \frac{W_{fs}(z)}{1 + W_{fs}(z)}$$

Сигнал завдання заданий одиничною ступінчастою функцією у вигляді z-перетворення

$$G(z) := \frac{z}{z - 1}$$

Вихідний сигнал замкненої системи

$$Y(z) := G(z) \cdot W_{zs}(z)$$

Знаходимо обернене z-перетворення та отримуємо

$$y(n) := Y(z) \text{ invztrans } , z \rightarrow -\exp\left(\frac{-9}{20}\right)^n + 1$$

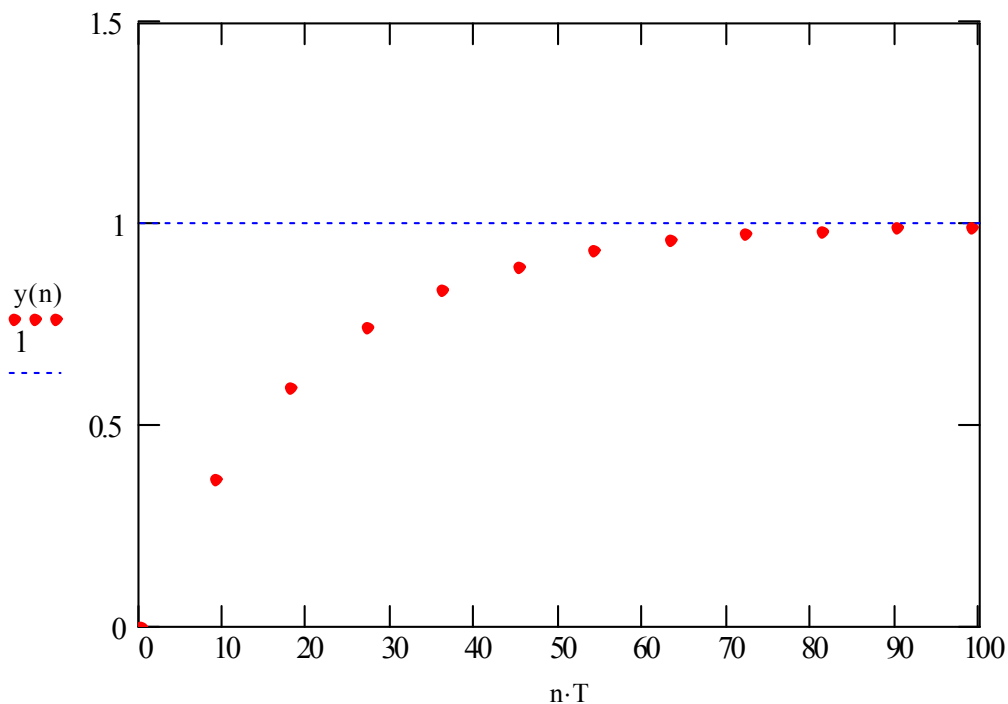

Рис. 4.5.5 – Перехідний процес в замкненій системі з регулятором Даліна

Перерахунок параметрів регулятора Даліна у параметри налаштування цифрового ПІ-регулятора

Скористаємося формулами

$$T_{i\_dalin} := \frac{T}{e^{\frac{T}{T_{ob}}} - 1}$$

$$K_{r\_dalin} := \frac{1 - e^{-\frac{T}{T_{ib}}}}{K_{ob} \cdot \left(e^{\frac{T}{T_{ob}}} - 1 \right) \cdot \left[1 + k \cdot \left(1 - e^{-\frac{T}{T_{ib}}} \right) \right]}$$

Виконаємо переприсвоєння на розрахунок

$$K_{pi} := K_{r\_dalin}$$

$$T_{i\_pi} := T_{i\_dalin}$$

$$K_{r\_dalin} = 0.448$$

$$T_{i\_dalin} = 55.612$$

Передавальна функція ПІ-регулятора

$$W_{pi}(z) := K_{pi} \cdot \left[1 + \frac{T}{T_{i\_pi} \cdot (1 - z^{-1})} \right]$$

Передавальна функція замкненої системи із ПІ-регулятором

$$W_{zs\_pi}(z) := \frac{W_{pi}(z) \cdot W_{znc}(z)}{1 + W_{pi}(z) \cdot W_{znc}(z)}$$

Перехідна функція у вигляді зображення

$$Y_{zs\_pi}(z) := W_{zs\_pi}(z) \cdot \frac{z}{z - 1}$$

Обернене перетворення

$$y_{zs\_pi3}(n) := Y_{zs\_pi}(z) \text{ invztrans } , z \rightarrow \frac{-\exp\left(\frac{-9}{20}\right)^n \cdot \exp\left(\frac{-3}{20}\right) \cdot \exp\left(\frac{-3}{10}\right) - \exp\left(\frac{-9}{20}\right)^n \cdot \exp\left(\frac{-3}{20}\right)^2 + \exp\left(\frac{-9}{20}\right)^n \cdot \exp\left(\frac{-3}{10}\right) + \exp\left(\frac{-9}{20}\right)^n + \exp\left(\frac{-3}{20}\right) \cdot \exp\left(\frac{-3}{10}\right) + \exp\left(\frac{-3}{20}\right)^2 - \exp\left(\frac{-3}{10}\right) - 1}{-1 + \exp\left(\frac{-9}{20}\right)}$$

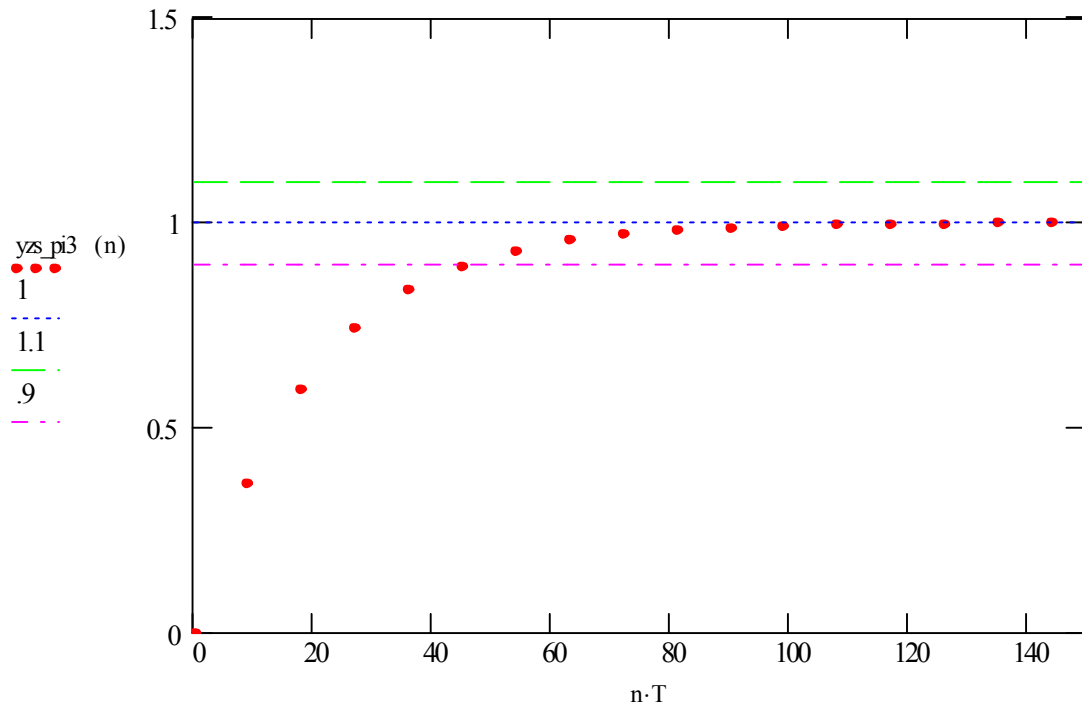

Рис. 4.5.6 – Перехідний процес в замкненій системі із ПІ-регулятором за алгоритмом Даліна

Розробка програмувальної функції регулятора Даліна

Спочатку розробимо програмувальну функцію зведеної неперервної частини системи для подальшого використання при програмуванні моделі системи.

Введемо позначення

$$k_{l1} := K_{ob}$$

$$a_p := e^{-\frac{T}{T_{ob}}}$$

з урахуванням яких передавальна функція зведеної неперервної

частини системи

$$W_{znc}(z) := K_{ob} \cdot \frac{\left(1 - \exp\left(\frac{-T}{T_{ob}}\right)\right)}{\left(z - \exp\left(\frac{-T}{T_{ob}}\right)\right)} \cdot z^{-k}$$

може бути подана як

$$W_{znc}(z) := \frac{k_{l1} \cdot (1 - ap)}{1 - ap \cdot z^{-1}} \cdot z^{-(k+1)}$$

Оскільки передавальна функція є відношенням зображень виходу (керована змінна $y(z)$) та входу сигнал керуючого впливу $u(z)$

$$W_{znc}(z) := \frac{y(z)}{u(z)}$$

маємо

$$y(z) \cdot (1 - ap \cdot z^{-1}) := k_{l1} \cdot (1 - ap) \cdot u(z) \cdot z^{-(k+1)}$$

або

$$y(z) := k_{l1} \cdot (1 - ap) \cdot u(z) \cdot z^{-(k+1)} + ap \cdot y(z) \cdot z^{-1}$$

Введемо позначення

$$A := 1 - ap$$

тоді при переході від z -зображення до функції дискретного часу, маємо рівняння, що описує залежність виходу ЗНЧ $y(nT)$ від сигналу керуючого впливу $u(nT)$:

$$y(n \cdot T) := k_{11} \cdot A \cdot u[(n-1-k) \cdot T] + a_p \cdot y[(n-1) \cdot T]$$

Аналогічно знайдемо передавальну функцію регулятора Даліна.

$$D(z) := \frac{(1-a_3) \cdot (1-a_p \cdot z^{-1})}{k_{11} \cdot (1-a_p) \cdot [1-a_3 \cdot z^{-1} - (1-a_3) \cdot z^{-(k+1)}]}$$

яка є відношенням зображень виходу (сигнал керуючого впливу $u(z)$) та входу (сигнал відхилу $e(z)$)

$$D(z) := \frac{u(z)}{e(z)}$$

$$u(z) \cdot k_{11} \cdot (1-a_p) \cdot [1-a_3 \cdot z^{-1} - (1-a_3) \cdot z^{-(k+1)}] := e(z) \cdot [(1-a_3) \cdot (1-a_p \cdot z^{-1})]$$

Введемо позначення

$$B := 1 - a_3$$

Маємо

$$u(z) \cdot k_{11} \cdot A \cdot [1-a_3 \cdot z^{-1} - B \cdot z^{-(k+1)}] := e(z) \cdot [B \cdot (1-a_p \cdot z^{-1})]$$

$$u(z) := \frac{B}{k_{11} \cdot A} \cdot (e(z) - a_p \cdot e(z) \cdot z^{-1}) + a_3 \cdot u(z) \cdot z^{-1} + B \cdot u(z) \cdot z^{-(k+1)}$$

при переході від z -зображення до функції дискретного часу, маємо рівняння, що описує залежність виходу регулятора $u(nT)$ від сигналу відхилу $e(nT)$ із урахуванням попередніх значень сигналів керуючого впливу та відхилу:

$$u(n \cdot T) := \frac{B}{k_{11} \cdot A} \cdot [e(n \cdot T) - a_p \cdot e[(n-1) \cdot T]] + a_3 \cdot u[(n-1) \cdot T] + B \cdot u[(n-1-k) \cdot T]$$

В залежності від кількості періодів квантування, що припадають на запізнення, визначаємо правило нумерації елементів масиву даних, оскільки для розрахунку значень керованої змінної та сигналу керування у нульовий момент часу ($i=0$) необхідні значення з $k+1$ попередніх періодів квантування:

$$\text{ORIGIN} := 0 - k - 1$$

$$\text{ORIGIN} = -1$$

Програма дозволяє обрахувати значення вихідного сигналу $y_i = ST_{1,i}$ і значення сигналів керуючого впливу $u_i = ST_{0,i}$ замкненої системи в залежності від значення сигналу завдання sp .

```

ModSys (sp, ff) :=
   $\epsilon_0 \leftarrow 0$ 
   $u_0 \leftarrow 0$ 
   $y_0 \leftarrow 0$ 
   $f_0 \leftarrow 0$ 
  for i ∈ 0..100
     $f_i \leftarrow ff$ 
    for i ∈ 0..100
       $y_i \leftarrow k_{11} \cdot (1 - ap) \cdot u_{i-k-1} + y_{i-1} \cdot ap$ 
       $\epsilon_i \leftarrow sp - y_i$ 
       $u_i \leftarrow \frac{B}{k_{11} \cdot A} \cdot (\epsilon_i - ap \cdot \epsilon_{i-1}) + a3 \cdot u_{i-1} + B \cdot u_{i-k-1}$ 
       $ST_{1,i} \leftarrow y_i$ 
       $ST_{0,i} \leftarrow u_i$ 
       $i \leftarrow i + 1$ 
  ST

```

Задамося вихідними даними

$sp := 1$

$ff := 0$

$h := \text{ModSys}(sp, ff)$

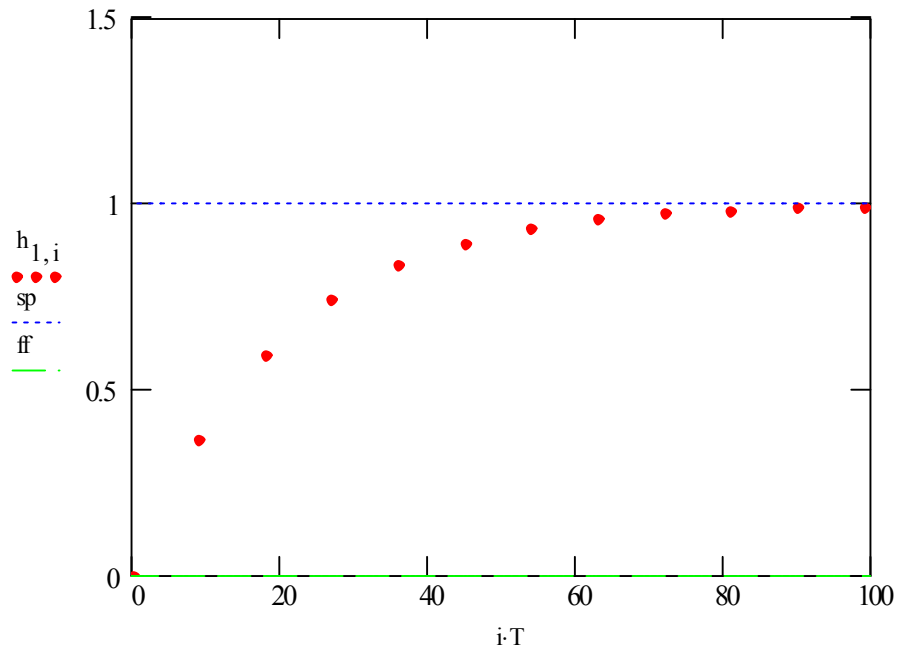

Рис. 4.5.7 – Перехідний процес в системі із регулятором Даліна, який отримано з використанням програмувальної функції

Масив даних із ординатами перехідних характеристик за періодами квантування:

	-1	0	1	2	3
-1	0	0	0	0	0
0	0	0.52	0.404	0.33	0.283
1	0	0	0.362	0.593	0.741
2					
3					
4					

Синтез регулятора Калмана

Введемо позначення

$$A := 1 - \frac{\tau - k \cdot T}{T}$$

$$C1 := 1 - e^{A \cdot \frac{T}{Tob}}$$

$$C2 := e^{-A \cdot \frac{T}{Tob}} - e^{-\frac{T}{Tob}}$$

$$ap1 := e^{-\frac{T}{Tob}}$$

$$X1 := \frac{C1}{C1 + C2}$$

$$Ti\_pi := \frac{T}{e^{\frac{T}{Tob}} - 1}$$

$$Kpi := \frac{1}{Kob \cdot \left(e^{\frac{T}{Tob}} - 1 \right) \cdot (k + 2 - X1)}$$

Розрахуємо параметри ПІ-регулятора за алгоритмом Калмана.

$$Ti\_pi = 55.612$$

$$Kpi = 1.236$$

Передавальна функція ПІ-регулятора

$$W_{pi}(z) := K_{pi} \cdot \left[1 + \frac{T}{T_{i\_pi} \cdot (1 - z^{-1})} \right]$$

Передавальна функція замкненої системи із ПІ-регулятором

$$W_{zs\_pi}(z) := \frac{W_{pi}(z) \cdot W_{znc}(z)}{1 + W_{pi}(z) \cdot W_{znc}(z)}$$

Перехідна функція у вигляді зображення

$$Y_{zs\_pi}(z) := W_{zs\_pi}(z) \cdot \frac{z}{z - 1}$$

Обернене перетворення

$$y_{zs\_pi3}(n) := Y_{zs\_pi}(z) \left| \begin{array}{l} \text{invztrans, } z \\ \text{float, 4} \end{array} \right. \rightarrow 1.000 \cdot 1.000^n + 3.649 \cdot 10^{-5} \cdot .8607^n - 1.000 \cdot (4.720 \cdot 10^{-3})^n$$

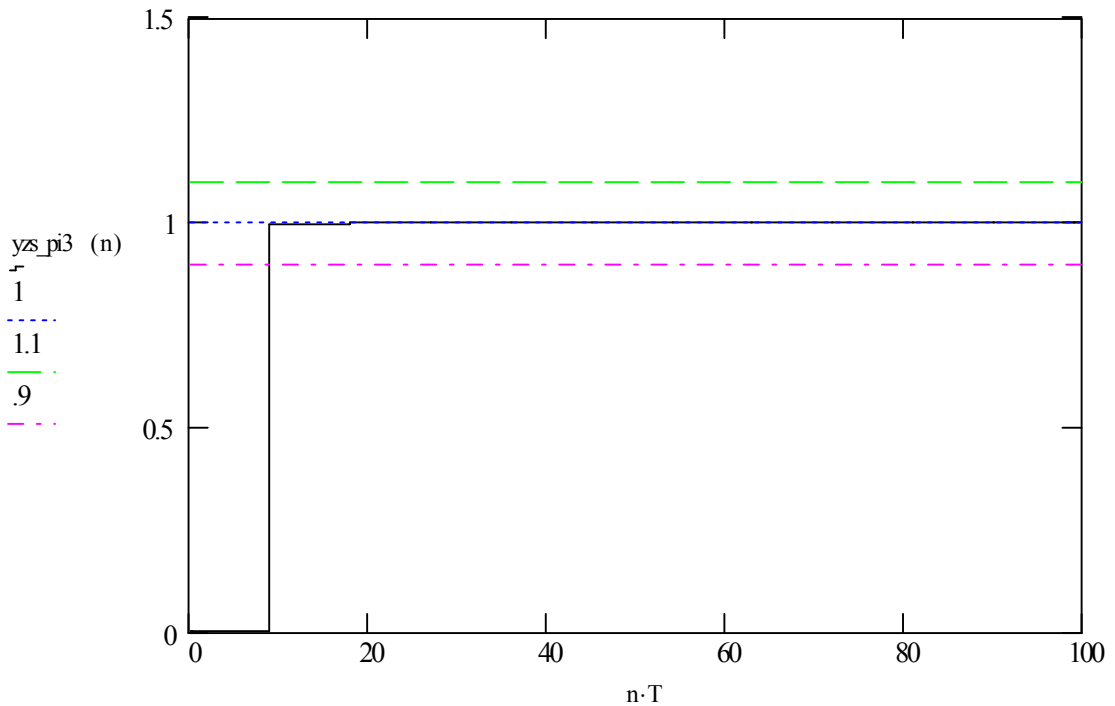

Рис. 4.5.8 – Перехідний процес в замкненій системі із ПІ-регулятором за алгоритмом Калмана

Передавальна функція замкненої системи із ПІ-регулятором канал "завдання – керувальний сигнал"

$$W_{zs\_pi\_u}(z) := \frac{W_{pi}(z)}{1 + W_{pi}(z) \cdot W_{znc}(z)}$$

Перехідна функція у вигляді зображення та обернене перетворення

$$Y_{zs\_pi\_u}(z) := W_{zs\_pi\_u}(z) \cdot \frac{z}{z - 1}$$

$$y_{zs\_pi\_u}(n) := Y_{zs\_pi\_u}(z) \Big|_{\text{float},4}^{\text{invztrans},z} \rightarrow .2000 \cdot 1.000^n - 1.636 \cdot 10^{-9} \cdot .8607^n + 1.229 \cdot (4.720 \cdot 10^{-3})^n$$

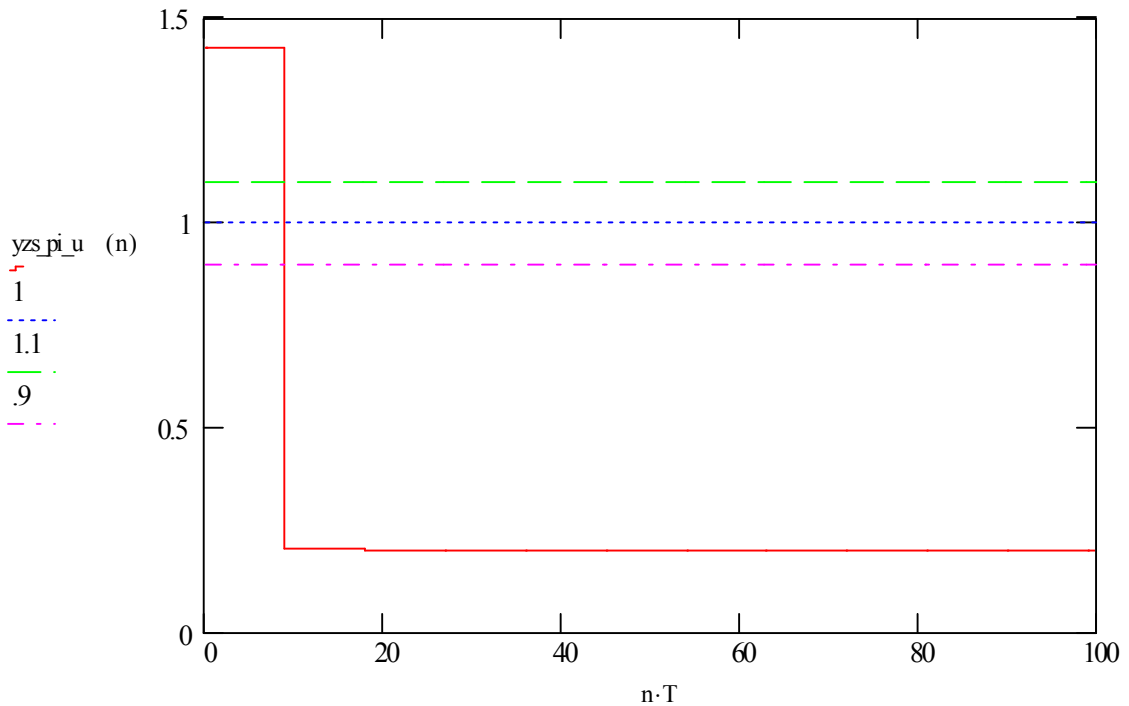

Рис. 4.5.9 – Вихід регулятора $U(nT)$ в замкненій системі із ПІ-регулятором за алгоритмом Калмана

Розробка програмувальної функції регулятора Калмана

Аналогічно програмувальній функції регулятора Даліна, визначимо програмувальну функцію регулятора Калмана

$$u(n \cdot T) := u_{i-1} + R1 \cdot \epsilon_i + R2 \cdot \epsilon_{i-1} \blacksquare$$

Складемо програму розрахунку перехідного процесу в системі при зміні завдання:

$$\text{ORIGIN} := 0 - k - 1$$

ORIGIN = -1

```
ModSysProg_kalman (sp, ff) :=
|
|  $\alpha_0 \leftarrow 0$ 
|  $u_0 \leftarrow 0$ 
|  $y_0 \leftarrow 0$ 
|  $f_0 \leftarrow 0$ 
| for i ∈ 0.. 100
|    $f_i \leftarrow ff$ 
|   for i ∈ 0.. 100
|     |
|     |  $y_i \leftarrow k11 \cdot (1 - ap) \cdot u_{i-k-1} + y_{i-1} \cdot ap$ 
|     |  $\alpha_i \leftarrow sp - y_i$ 
|     |  $u_i \leftarrow u_{i-1} + R1 \cdot \alpha_i + R2 \cdot \alpha_{i-1}$ 
|     |  $ST_{1,i} \leftarrow y_i$ 
|     |  $ST_{0,i} \leftarrow u_i$ 
|     |  $i \leftarrow i + 1$ 
|   ST
```

Задамо значення завдання sp:

sp := 1

h := ModSysProg_kalman (sp, ff)

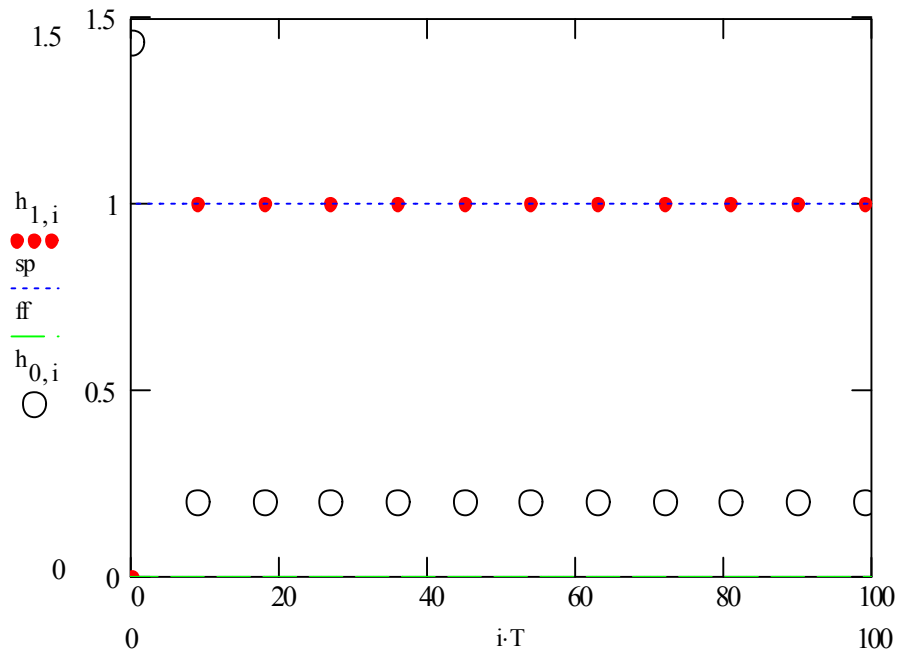

Рис. 4.5.10 – Перехідний процес в системі із регулятором Калмана, який отримано з використанням програмувальної функції:

$h_{1,i}$ – керований параметр, $h_{0,i}$ – керувальне діяння

4.5.2. Об'єкт заданий аперіодичною ланкою 2-го порядку

Передавальна функція об'єкта керування (сталі часу подано у секундах)

$$W_{ob}(p) := \frac{K_{ob} \cdot e^{-p \cdot \tau}}{(T1 \cdot p + 1) \cdot (T2 \cdot p + 1)}$$

$$K_{ob} := 0.92$$

$$T1 := 6$$

$$T2 := 5$$

$$\tau := 4$$

Зображення вихідного сигналу об'єкта, як реакції на одиничну ступінчасту функцію:

$$Y(p) := \frac{K_{ob} \cdot e^{-p \cdot \tau}}{(T1 \cdot p + 1) \cdot (T2 \cdot p + 1)} \cdot \frac{1}{p}$$

Знайдемо обернене перетворення Лапласа для $Y(p)$ та побудуємо графік перехідного процесу в об'єкті.

$$y(t) := Y(p) \Big|_{\text{float}, 3}^{\text{invlaplace}, p} \rightarrow -5.52 \cdot \Phi(t - 4) \cdot \exp(-.167 \cdot t + .667) + 4.60 \cdot \Phi(t - 4) \cdot \exp(-.200 \cdot t + .800) + .920 \cdot \Phi(t - 4)$$

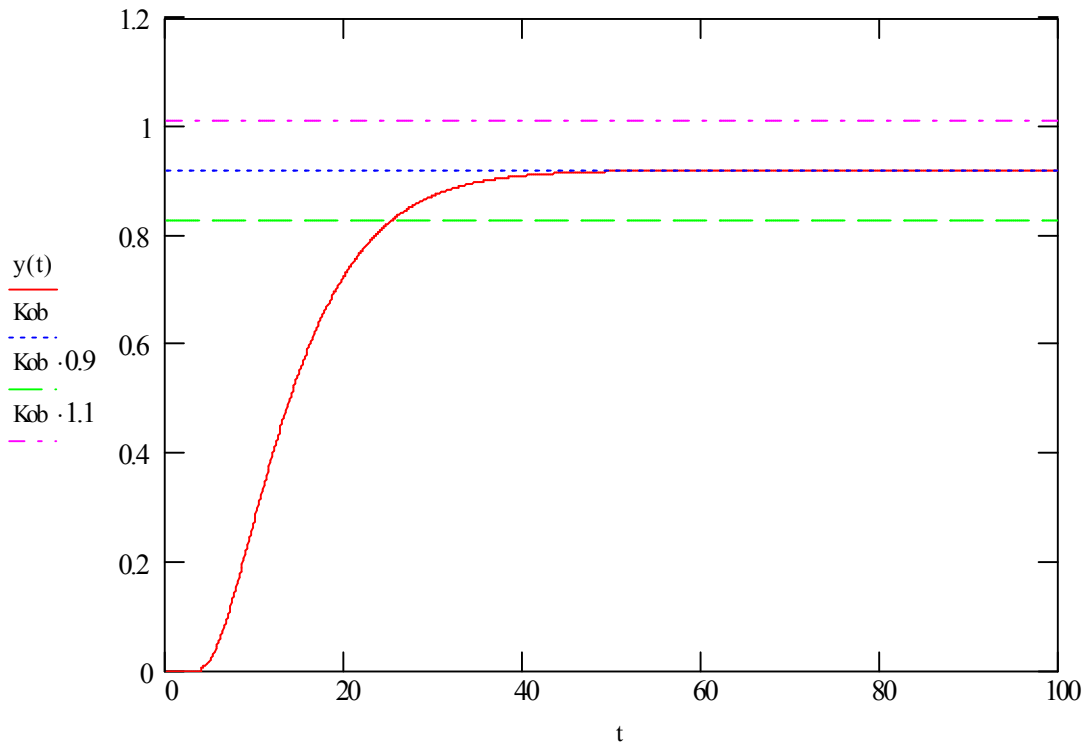

Рис. 4.5.11 – Перехідна характеристика об'єкта

Для коректної роботи програми треба задати визначення функції Дірака

$$\Delta(n) := \delta(0, n)$$

Розглянемо частотну передавальну функцію об'єкта, зробивши заміну $p=j \cdot \omega$

$$W_{ob}(\omega) := \frac{K_{ob} \cdot e^{-(j \cdot \omega) \cdot \tau}}{(T_1 \cdot j \cdot \omega + 1) \cdot (T_2 \cdot j \cdot \omega + 1)}$$

АЧХ об'єкта визначається за модулем частотної передавальної функції

$$A(\omega) := |Wob(\omega)|$$

Знайдемо частоту зрізу як частоту, при якій АЧХ приймає значення 5% від свого максимального значення.

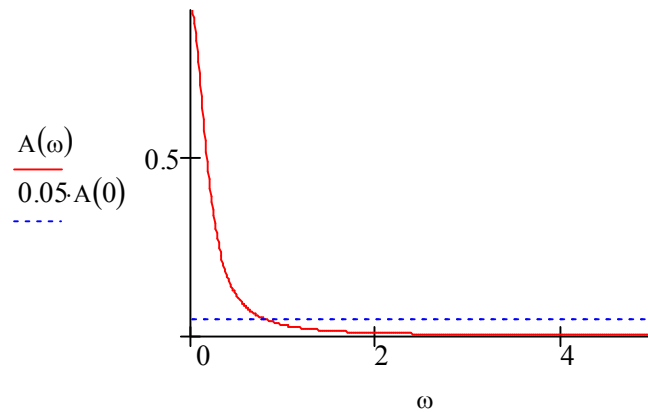

Рис. 4.5.10 – Визначення частоти зрізу за АЧХ об'єкту

$$A(0) = 0.92$$

$$0.05 \cdot A(0) = 0.046$$

$$A(x) - 0.05 \cdot A(0) \left| \begin{array}{l} \text{solve ,x} \\ \text{float ,5} \end{array} \right. \rightarrow \begin{pmatrix} -.79549 \\ -.83701 \cdot i \\ .83701 \cdot i \\ .79549 \end{pmatrix}$$

Частота зрізу (обираємо серед коренів рівняння додатний дійсний корінь):

$$\omega_c := .79549$$

Період дискретизації знаходимо як:

$$T := \frac{2\pi}{2\omega_c}$$

$$T = 3.949 \text{ , [рад/с]}$$

оберемо

$$T = 3 \text{ , [с]}$$

Визначення передавальної функції зведеної неперервної частини системи

Передавальна функція екстраполятора нульового порядку:

$$W_e(p) := \frac{1 - e^{-p \cdot T}}{p}$$

Передавальна функція зведеної неперервної системи

$$W_{pnc}(p) := W_{ob}(p) \cdot W_e(p)$$

$$W_{pnc}(p) := \frac{1 - e^{-p \cdot T}}{p} \cdot \frac{K_{ob} \cdot e^{-p \cdot \tau}}{(T_1 \cdot p + 1) \cdot (T_2 \cdot p + 1)}$$

$$W_{pnc}(z) := K_{ob} \cdot \frac{\left[\frac{T_1}{(T_2 - T_1)} \cdot \exp\left(\frac{-T}{T_1}\right) - \frac{T_2}{(T_2 - T_1)} \cdot \exp\left(\frac{-T}{T_2}\right) + 1 \right] + \left[\exp\left[-T \cdot \frac{(T_1 + T_2)}{T_2 \cdot T_1}\right] + \frac{\left(-T_2 \cdot \exp\left(\frac{-T}{T_1}\right) + T_1 \cdot \exp\left(\frac{-T}{T_2}\right)\right)}{(T_2 - T_1)} \right] \cdot z^{-1}}{\left(1 - \exp\left(\frac{-T}{T_2}\right) \cdot z^{-1}\right) \cdot \left(1 - \exp\left(\frac{-T}{T_1}\right) \cdot z^{-1}\right)} \cdot z^{-(k+1)}$$

Визначимо перехідну характеристику ЗНЧ:

$$Y_{\text{pnc}}(z) := W_{\text{pnc}}(z) \cdot \frac{z}{z-1}$$

$$y_{\text{pnc}}(n) := Y_{\text{pnc}}(z) \left| \begin{array}{l} \text{invztrans} \quad ,z \\ \text{float} \quad ,4 \end{array} \right. \rightarrow -2008 \cdot \Delta(n) + 9200 \cdot 1.000^n - 9.101 \cdot .6065^n + 8.382 \cdot .5488^n$$

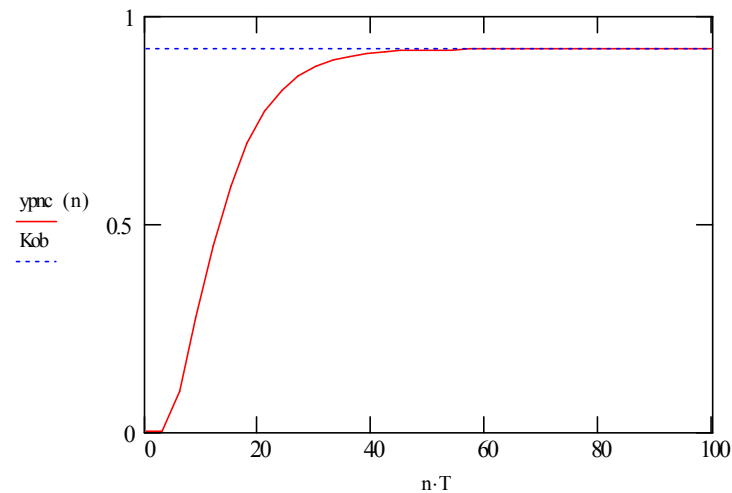

Рис. 4.5.12 – Перехідна характеристика ЗНЧ

Синтез регулятора Даліна

Задамося параметрами передавальної функції замкненої системи у вигляді зображення за Лапласом

$$W_{zs}(p) := \frac{e^{-p \cdot \tau}}{T_3 \cdot p + 1}$$

та у z-формі:

$$W_{zs}(z) := \frac{\left(\begin{array}{c} -T \\ 1 - e^{\frac{-T}{T3}} \end{array} \right)}{\left(\begin{array}{c} -T \\ z - e^{\frac{-T}{T3}} \end{array} \right)} \cdot z^{-\frac{\tau z}{T}}$$

або

$$W_{zs}(z) := \frac{1 - a3}{1 - a3 \cdot z^{-1}} \cdot z^{-(k+1)}$$

$$a3 := e^{\frac{-T}{T3}}$$

Оберемо сталу часу замкненої системи

$$T3 := 5$$

Перехідна функція замкненої системи

$$Y_{zs2}(z) := W_{zs}(z) \cdot \frac{z}{z-1}$$

$$y_{zs2}(n) := Y_{zs2}(z) \text{ invtrans } , z \rightarrow \frac{\Delta(n) - \Delta(n) \cdot \exp\left(\frac{-3}{5}\right) - \exp\left(\frac{-3}{5}\right)^n + \exp\left(\frac{-3}{5}\right)}{\exp\left(\frac{-3}{5}\right)}$$

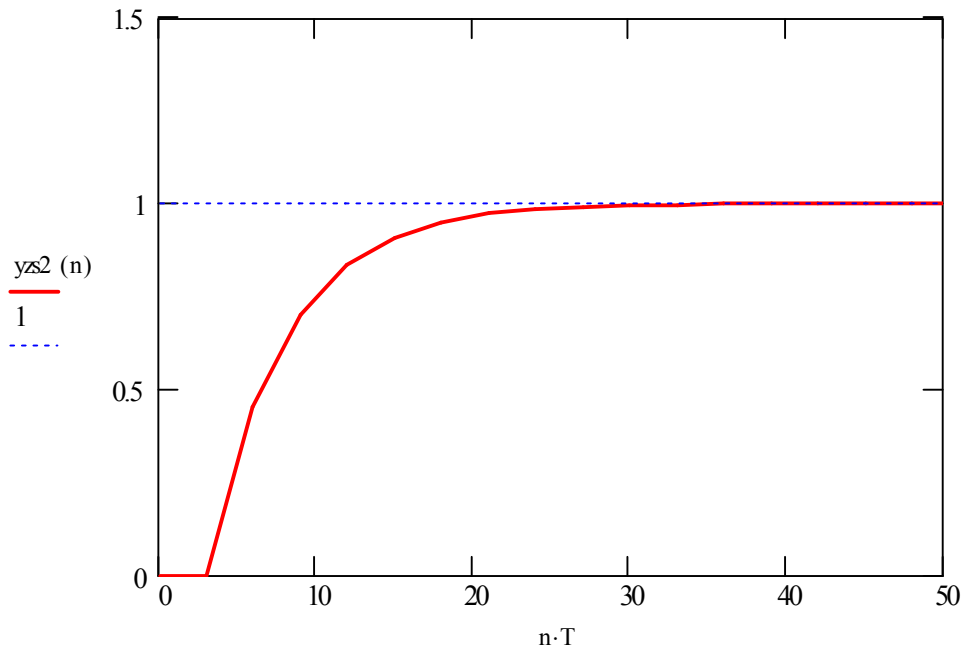

Рис. 4.5.13 – Бажаний перехідний процес в замкненій системі при $T_3=5$

Передавальна функція замкненої системи з регулятором

$$W_{zs}(z) := \frac{D(z) \cdot W_{\text{пнс}}(z)}{1 + D(z) \cdot W_{\text{пнс}}(z)}$$

Передавальна функція регулятора Даліна

$$D(z) := \frac{W_{zs}(z)}{W_{\text{пнс}}(z) \cdot (1 - W_{zs}(z))}$$

або після підстановки

$$D(z) := \frac{\left(1 - \exp\left(\frac{-T}{T2}\right) \cdot z^{-1}\right) \cdot \left(1 - \exp\left(\frac{-T}{T1}\right) \cdot z^{-1}\right) \cdot \left(1 - e^{-\frac{T}{T3}}\right)}{Kob \cdot \left[\left[\frac{T1}{(T2 - T1)} \cdot \exp\left(\frac{-T}{T1}\right) - \frac{T2}{(T2 - T1)} \cdot \exp\left(\frac{-T}{T2}\right) + 1 \right] \dots \right. \\ \left. + \left[\exp\left[-T \cdot \frac{(T1 + T2)}{T2 \cdot T1}\right] + \frac{\left(-T2 \cdot \exp\left(\frac{-T}{T1}\right) + T1 \cdot \exp\left(\frac{-T}{T2}\right)\right)}{(T2 - T1)} \right] \cdot z^{-1} \right] \cdot z^{-1} \cdot \left[1 - \frac{\left(1 - e^{-\frac{T}{T3}}\right)}{\left(z - e^{-\frac{T}{T3}}\right)} \cdot z^{-\frac{\tau}{T}} \right] \cdot \left(z - e^{-\frac{T}{T3}}\right)}$$

Введемо позначення

$$C3 := \frac{T1}{(T2 - T1)} \cdot \exp\left(\frac{-T}{T1}\right) - \frac{T2}{(T2 - T1)} \cdot \exp\left(\frac{-T}{T2}\right) + 1$$

$$C4 := \exp\left[-T \cdot \frac{(T1 + T2)}{T2 \cdot T1}\right] + \frac{\left(-T2 \cdot \exp\left(\frac{-T}{T1}\right) + T1 \cdot \exp\left(\frac{-T}{T2}\right)\right)}{(T2 - T1)}$$

$$A3 := e^{-\frac{T}{T3}}$$

$$A1 := \exp\left(\frac{-T}{T1}\right)$$

$$A2 := \exp\left(\frac{-T}{T2}\right)$$

Отримуємо

$$D(z) := \frac{\left(1 - A2 \cdot z^{-1}\right) \cdot \left(1 - A1 \cdot z^{-1}\right) \cdot \left(1 - A3\right)}{Kob \cdot \left(C3 + C4 \cdot z^{-1}\right) \cdot \left[1 - A3 \cdot z^{-1} - \left(1 - A3\right) \cdot z^{-k+1}\right]}$$

Перехідна функція в замкненій системі у вигляді z-зображення

$$Y_{dalin}(z) := \frac{D(z) \cdot W_{pnc}(z)}{1 + D(z) \cdot W_{pnc}(z)} \cdot \frac{z}{z - 1}$$

$$Y_{\text{dalin}}(z) \left| \begin{array}{l} \text{simplify} \\ \text{float}, 5 \end{array} \right. \rightarrow \frac{4.5119 \cdot 10^{19}}{\left(1.0000 \cdot 10^{20} \cdot z - 5.4881 \cdot 10^{19}\right) \cdot (z - 1.)}$$

Після оберненого перетворення маємо

$$y_{\text{dalin}}(n) := Y_{\text{dalin}}(z) \left| \begin{array}{l} \text{invztrans}, z \\ \text{float}, 4 \end{array} \right. \rightarrow .8221 \cdot \Delta(n) + 2.778 \cdot 10^{-19} \cdot (-.6928)^n + 1.000 \cdot 1.000^n - 1.822 \cdot .5488^n$$

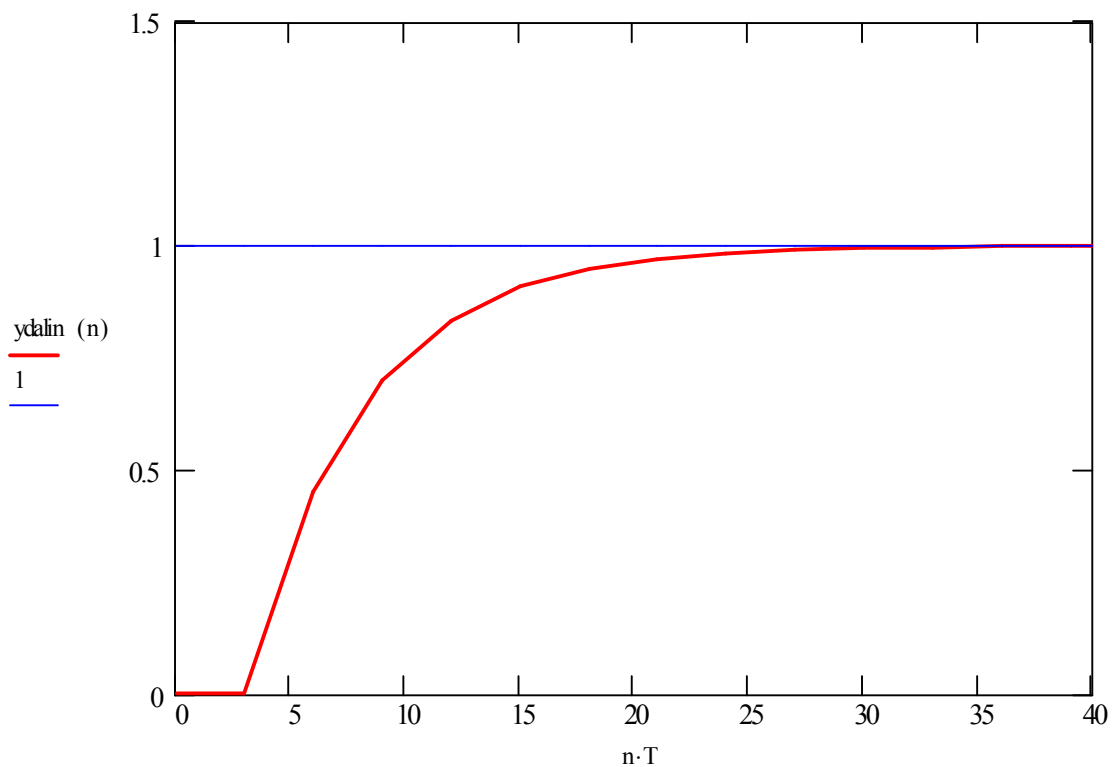

Рис. 4.5.14 – Перехідний процес в замкненій системі із регулятором Даліна

Перерахунок параметрів настройки регулятора Даліна у параметри настройки ПІД-регулятора

Визначимо параметри налаштування ПІД-регулятора

$$K_{pid} := \frac{\left(e^{\frac{T}{T1}} + e^{\frac{T}{T2}} - 2 \right) \cdot \left(1 - e^{\frac{-T}{T3}} \right)}{Kob \cdot \left(-1 + \exp\left(\frac{T}{T2}\right) \right) \cdot \left(-1 + \exp\left(\frac{T}{T1}\right) \right) \cdot \left[1 + k \cdot \left(1 - e^{\frac{-T}{T3}} \right) \right]}$$

$$Ti_{pid} := \frac{T \cdot \left(e^{\frac{T}{T1}} + e^{\frac{T}{T2}} - 2 \right)}{\left(1 - \exp\left(\frac{T}{T2}\right) \right) \cdot \left(1 - \exp\left(\frac{T}{T1}\right) \right)}$$

$$Td_{pid} := \frac{T}{e^{\frac{T}{T1}} + e^{\frac{T}{T2}} - 2}$$

Після розрахунку отримуємо

$$K_{pid} = 0.932$$

$$Ti_{pid} = 8.274$$

$$Td_{pid} = 2.04$$

Передавальна функція ПІД-регулятора у вигляді z-перетворення

$$W_{pid}(z) := K_{pid} \cdot \left[1 + \frac{T}{Ti_{pid} \cdot (1 - z^{-1})} + \frac{Td_{pid}}{T} \cdot (1 - z^{-1}) \right]$$

Перехідний процес у замкненій системі із ПІД-регулятором

$$Y_{pid}(z) := \frac{W_{pid}(z) \cdot W_{nc}(z)}{1 + W_{pid}(z) \cdot W_{nc}(z)} \cdot \frac{z}{z-1}$$

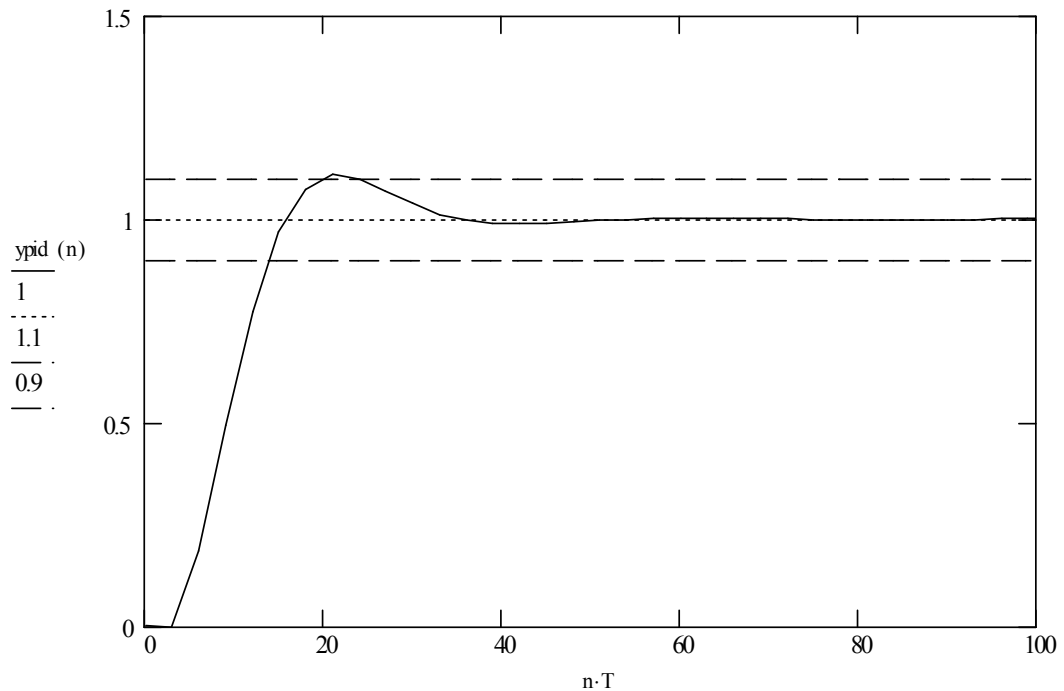

Рис. 4.5.15 – Перехідний процес в системі з ПІД-регулятором, параметри якого отримані з алгоритму Даліна

Синтез регулятора Калмана

Передавальна функція зведеної неперервної частини можна подати у вигляді

$$W_{nc3}(z) := \frac{\left(\frac{C3}{C3 + C4} + \frac{C4}{C3 + C4} \cdot z^{-1} \right) \cdot z^{-(k+1)}}{\frac{1}{K_{ob} \cdot (C3 + C4)} \cdot (1 - A1 \cdot z^{-1}) \cdot (1 - A2 \cdot z^{-1})}$$

або виділимо вирази для чисельника та знаменника

$$P(z) := \left(\frac{C3}{C3 + C4} + \frac{C4}{C3 + C4} \cdot z^{-1} \right) \cdot z^{-(k+1)}$$

$$Q(z) := \frac{1}{Kob \cdot (C3 + C4)} \cdot (1 - A1 \cdot z^{-1}) \cdot (1 - A2 \cdot z^{-1})$$

Передавальна функція регулятора Калмана

$$Dk3(z) := \frac{1}{Kob \cdot (C3 + C4)} \cdot \frac{\left[(1 - A1 \cdot z^{-1}) \cdot (1 - A2 \cdot z^{-1}) \right]}{1 - \left[\left(\frac{C3}{C3 + C4} + \frac{C4}{C3 + C4} \cdot z^{-1} \right) \cdot z^{-(k+1)} \right]}$$

або через P(z) та Q(z)

$$Dk3(z) := \frac{Q(z)}{1 - P(z)}$$

Перехідна функція у замкненій системі із регулятором Калмана

$$Ykal3(z) := \frac{Dk3(z) \cdot Wpnc3(z)}{1 + Dk3(z) \cdot Wpnc3(z)} \cdot \frac{z}{z - 1}$$

Після оберненого перетворення

$$Y_{kal3}(n) = Y_{kal3}(z) \Big|_{z \rightarrow \dots} = \frac{\lambda(n) \cdot \exp\left(\frac{-1}{2}\right) + \lambda(n) \cdot \exp\left(\frac{-3}{5}\right) - \lambda(n) - \exp\left(\frac{-11}{10}\right) + \lambda(n-1) \cdot \exp\left(\frac{-1}{2}\right) + \lambda(n-1) \cdot \exp\left(\frac{-3}{5}\right) - \lambda(n-1) - \lambda(n-1) \cdot \exp\left(\frac{-11}{10}\right) - \lambda(n-2) \cdot \exp\left(\frac{-11}{10}\right) - 5 \cdot \lambda(n-2) \cdot \exp\left(\frac{-1}{2}\right) - 6 \cdot \lambda(n-2) \cdot \exp\left(\frac{-3}{5}\right) - \exp\left(\frac{-1}{2}\right) - \exp\left(\frac{-3}{5}\right) + 1 + \exp\left(\frac{-11}{10}\right)}{-\exp\left(\frac{-1}{2}\right) - \exp\left(\frac{-3}{5}\right) + 1 + \exp\left(\frac{-11}{10}\right)}$$

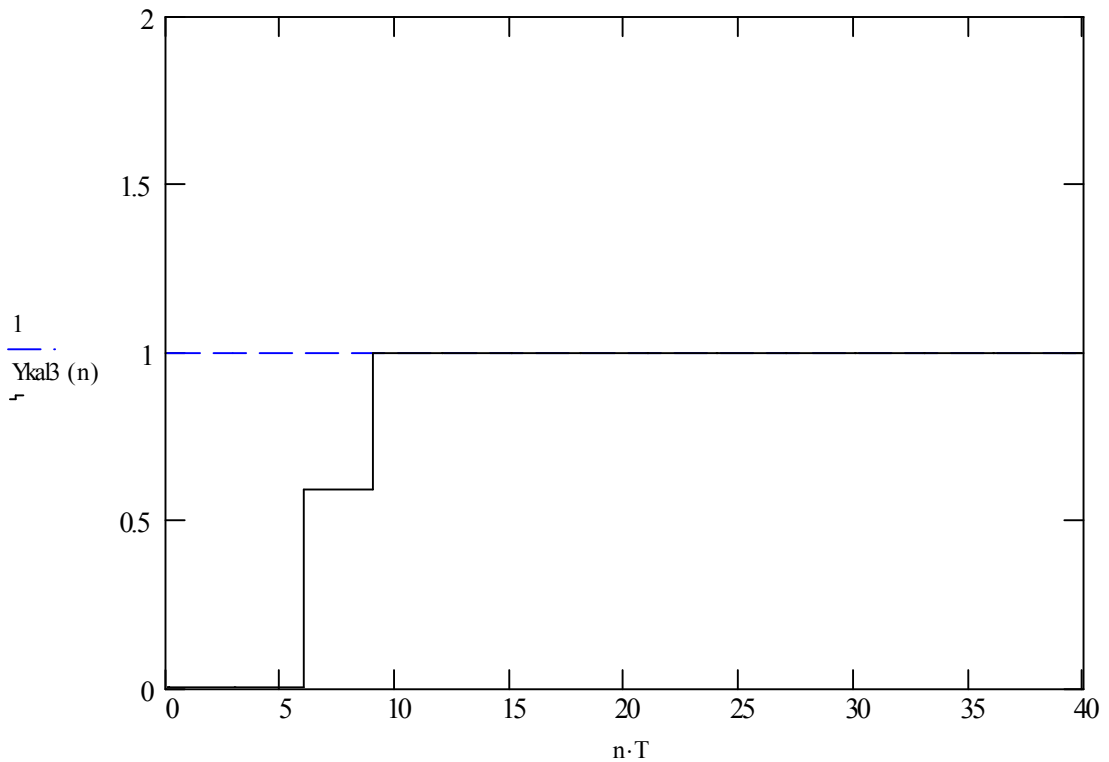

Рис. 4.5.16 – Перехідний процес в системі з регулятором Калмана

Зображення перехідної функції замкненої системи із ПІ-регулятором за алгоритмом Калмана за каналом "завдання – керувальний сигнал"

$$Y_{kal3\_u}(z) := \frac{Dk3(z)}{1 + Dk3(z) \cdot W_{pnc3}(z)} \cdot \frac{z}{z-1}$$

Обернене перетворення

$$Y_{kal3\_u}(n) := Y_{kal3\_u}(z) \left| \begin{array}{l} \text{invztrans} \\ \text{float} \end{array} \right. , z \rightarrow -2.038 \cdot \Delta(n-1.) + 5.036 \cdot \Delta(n) + 1.087 \cdot 1.000^n$$

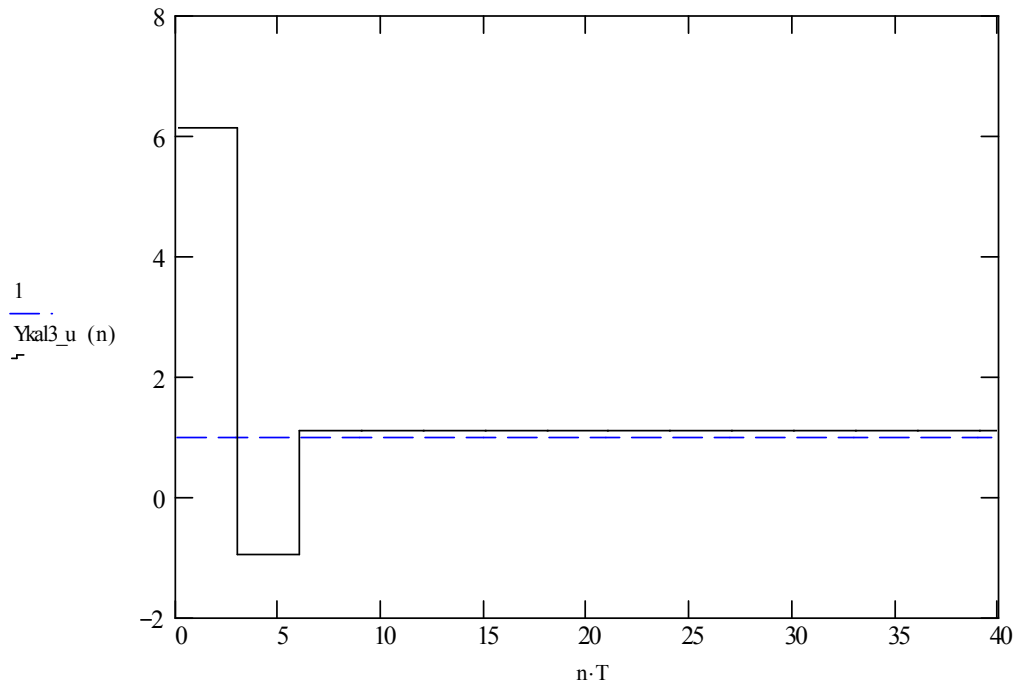

Рис. 4.5.17 – Вихід регулятора $u(nT)$ в замкненій системі із ПІ-регулятором за алгоритмом Калмана

Перерахуємо параметри настройки регулятора Калмана у параметри настройки ПІД-регулятора

$$K_{pid\_k} := \frac{\left(e^{\frac{T}{T1}} + e^{\frac{T}{T2}} - 2 \right)}{K_{ob} \cdot \left(-1 + \exp\left(\frac{T}{T2}\right) \right) \cdot \left(-1 + \exp\left(\frac{T}{T1}\right) \right) \cdot \left(2 + k - \frac{C3}{C3 + C4} \right)}$$

$$T_{i\_pid\_k} := \frac{\left(e^{\frac{T}{T1}} + e^{\frac{T}{T2}} - 2 \right) \cdot T}{\left(1 - \exp\left(\frac{T}{T2}\right) \right) \cdot \left(1 - \exp\left(\frac{T}{T1}\right) \right)}$$

$$T_{d\_pid\_k} := \frac{T}{e^{\frac{T}{T1}} + e^{\frac{T}{T2}} - 2}$$

$$K_{pid\_k} = 1.244$$

$$T_{i\_pid\_k} = 8.274$$

$$T_{d\_pid\_k} = 2.04$$

Передавальна функція ПІД-регулятора у вигляді z-перетворення

$$W_{pid\_k}(z) := K_{pid\_k} \cdot \left[1 + \frac{T}{T_{i\_pid\_k} \cdot (1 - z^{-1})} + \frac{T_{d\_pid\_k}}{T} \cdot (1 - z^{-1}) \right]$$

Перехідний процес у замкненій системі із ПІД-регулятором

$$Y_{pid\_k}(z) := \frac{W_{pid\_k}(z) \cdot W_{pnc3}(z)}{1 + W_{pid\_k}(z) \cdot W_{pnc3}(z)} \cdot \frac{z}{z - 1}$$

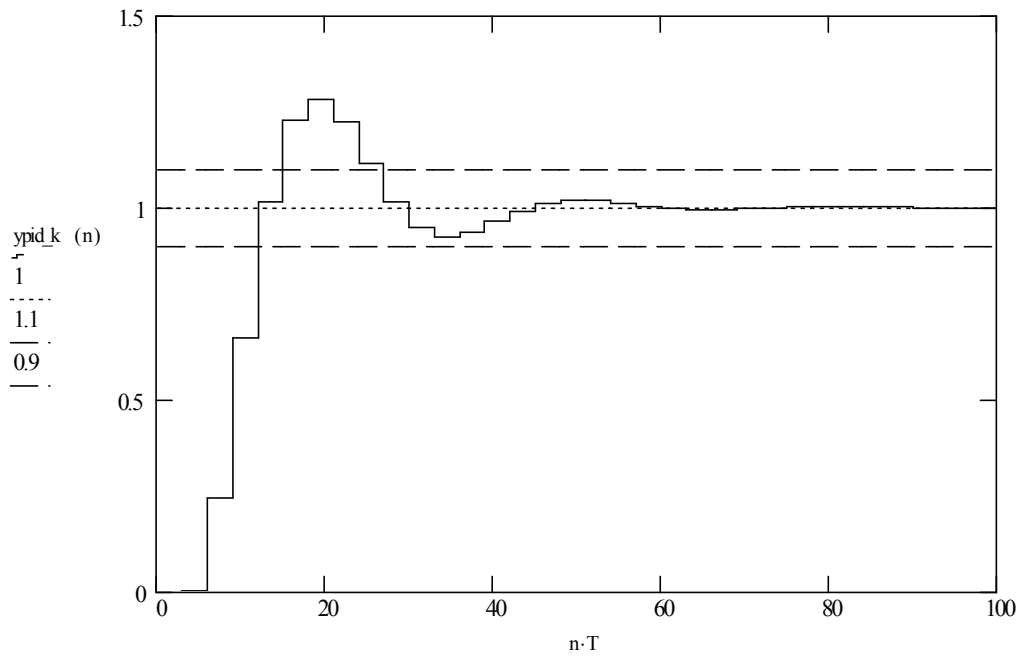

Рис. 4.5.18 – Перехідний процес в системі з ПІД-регулятором, параметри якого отримані з алгоритму Калмана

5 КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

- 1 Типовий контур цифрової системи керування та характеристика його елементів.
- 2 Види імпульсної модуляції, що застосовуються в цифрових системах керування.
- 3 Екстраполятор нульового порядку, його характеристика.
- 4 Властивості δ - функції.
- 5 Математичні залежності, що зв'язують неперервні та дискретні функції.
- 6 Теорема В. А. Котельникова.
- 7 Критерії стійкості цифрових систем.
- 8 Характеристичне рівняння замкненої цифрової системи.
- 9 Критерій Шур-Кона.
- 10 Білінійне перетворення, та його застосування для дослідження стійкості цифрових систем.
- 11 Застосування критерію Гурвіца для дослідження стійкості цифрових систем.
- 12 Алгебраїчні критерії стійкості цифрових систем.
- 13 Частотні методи дослідження стійкості цифрових систем.
- 14 Властивості z -перетворення.
- 15 Обмеження використання z -перетворення.
- 16 Модифіковане z -перетворення, випадки застосування.
- 17 Визначення z -перетворення функції за її зображенням за Лапласом.
- 18 Обернене z -перетворення. Способи визначення.

- 19 Схеми з'єднань ланок та еквівалентні передавальні функції цифрової системи керування.
- 20 Особливості знаходження z -перетворення для систем з декількома квантувачами.
- 21 Передавальні функції цифрових систем керування.
- 22 Формування неперервних сигналів в цифровій системі керування.
- 23 Система із транспортним запізненням. Її імпульсна передавальна функція.
- 24 Умова можливості реалізації для передавальної функції цифрової системи.
- 25 Зв'язок між імпульсною передавальною функцією та перехідною функцією системи.

ДОДАТОК

Критерій Гурвіца для рівняння n -ого порядку

Критерій стійкості Гурвіца: для того щоб система автоматичного керування була стійкою, необхідно та достатньо, щоб при $a_0 > 0$ всі визначники Гурвіца Δ_i були додатними.

$$\Delta_1 = a_1; \quad \Delta_2 = \begin{vmatrix} a_1 & a_3 \\ a_0 & a_2 \end{vmatrix}; \quad \Delta_3 = \begin{vmatrix} a_1 & a_3 & a_5 \\ a_0 & a_2 & a_4 \\ 0 & a_1 & a_3 \end{vmatrix}; \quad \dots;$$

$$\Delta_n = \begin{vmatrix} a_1 & a_3 & a_5 & \dots & \dots \\ a_0 & a_2 & a_4 & \dots & \dots \\ 0 & a_1 & a_3 & \dots & \dots \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ \dots & \dots & \dots & \dots & a_n \end{vmatrix},$$

де n – порядок характеристичного рівняння.

Розкриваючи визначники Гурвіца отримуємо умови стійкості для неперервних систем другого, третього та четвертого порядків.

$$\mathbf{n=1:} \quad a_0 p + a_1 = 0;$$

умови стійкості для системи першого порядку будуть:

$$a_0 > 0, \quad \Delta_1 = a_1 > 0;$$

$$\mathbf{n=2:} \quad a_0 p^2 + a_1 p + a_2 = 0;$$

умови стійкості для системи другого порядку будуть:

$$a_0 > 0, \quad \Delta_1 = a_1 > 0, \quad \Delta_2 = a_1 a_2 > 0, \quad \text{звідки } a_2 > 0;$$

$$\mathbf{n=3:} \quad a_0 p^3 + a_1 p^2 + a_2 p + a_3 = 0;$$

умови стійкості для системи третього порядку будуть:

$$a_0 > 0, \quad \Delta_1 = a_1 > 0,$$

$$\Delta_2 = a_1 a_2 - a_0 a_3 > 0, \quad \Delta_3 = a_3 \Delta_2 > 0, \quad \text{звідки } a_3 > 0;$$

$$\mathbf{n=4:} \quad a_0 p^4 + a_1 p^3 + a_2 p^2 + a_3 p + a_4 = 0;$$

умови стійкості для системи четвертого порядку будуть:

$$a_0 > 0, \quad \Delta_1 = a_1 > 0, \quad \Delta_2 = a_1 a_2 - a_0 a_3 > 0,$$

$$\Delta_3 = a_3(a_1 a_2 - a_0 a_3) - a_1^2 a_4 > 0,$$

$$\Delta_4 = a_4 \Delta_3 > 0, \quad \text{звідки } a_4 > 0.$$

$$\mathbf{n=5:} \quad a_0 p^5 + a_1 p^4 + a_2 p^3 + a_3 p^2 + a_4 p + a_5 = 0,$$

умови стійкості для системи п'ятого порядку будуть:

$$a_0 > 0, \quad a_1 > 0, \quad a_2 > 0, \quad a_3 > 0, \quad a_4 > 0, \quad a_5 > 0,$$

$$a_1 a_2 - a_0 a_3 > 0,$$

$$(a_1 a_2 a_3 - a_0 a_3^2 - a_1^2 a_4 + a_0 a_1 a_5) a_4 -$$

$$- (a_1 a_2^2 - a_0 a_1 a_4 - a_0 a_2 a_3 + a_0^2 a_5) a_5 > 0,$$

Нагадуємо, що критерій Гурвіца можна застосовувати для характеристичних рівнянь імпульсних та цифрових систем керування тільки після білінійної підстановки (3.8).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1 Бесекерский В. А. Теория систем автоматического регулирования. / В. А. Бесекерский, Е. П. Попов. – М.: Наука, Главн. ред. физ.-мат. лит., 1972. – 768с.
- 2 Бесекерский В. А. Системы автоматического управления с микро-ЭВМ. / В. А. Бесекерский, В. В. Израинцев. – М.: Наука. Главн. ред. физ.-мат. лит., 1987. – 320 с..
- 3 Забашта Ю. П. Микропроцессорные системы управления. / Ю. П. Забашта, Б. Б. Самотокин. – К.: УМК ВО, 1989. – 83 с.
- 4 Иващенко Н. Н. Автоматическое регулирование / Н. Н. Иващенко. – М.: Машиностроение, 1978.–735с.
- 5 Кваско М.З. Проектирование и расчет цифровых систем управления/ М. З. Кваско. – К.: УМК ВО, 1991. –220с.
- 6 Кваско М. З. Проектування і розрахунків дискретних автоматичних систем керування технологічними процесами [Текст]: навч. посіб. / М. З. Кваско, М. С. Піргач, Т. А. Аверіна. – К.: НМЦ ВО, 2000. –248с. – Бібліогр.: с. 240-243.-200 пр. – ISBN 966-622-001-6
- 7 Куо Б. Теория и проектирование цифровых систем управления: Пер. с англ. / Б. Куо. – М.: Машиностроение, 1986.—448с.
- 8 Микропроцессорные системы автоматического управления/ Под ред. В.А. Бесекерского. – М.: Машиностроение, Ленингр. отд-ние, 1988.— 365с.
- 9 Пиргач Н. С. Автоматическое регулирование и регуляторы в целлюлозно-бумажной, деревообрабатывающей и лесохимической промышленности / Н.С. Пиргач, В.С. Пиргач. – М.: Лесная промышленность, 1983. –262 с.

- 10 Сборник задач по теории автоматического регулирования и управления / Под ред. В. А. Бесекерского. — М.: Наука, 1978.-512с.
- 11 Топчеев Ю. И. Задачник по теории автоматического регулирования./ Ю. И. Топчеев, А. П. Цыпляков. — М.: Машиностроение, 1977. — 592с.
- 12 Ту Ю. Т. Цифровые и импульсные системы автоматического управления / Ю. Т. Ту. — М.: Машиностроение, 1964. — 704с.
- 13 Кваско М. З. Проектування і дослідження дискретних систем автоматичного керування технологічними процесами [Текст]: навч. посіб. // М. З. Кваско, М. С. Піргач, Т. В. Аверіна. — К.: ІВЦ «Видавництво "Політехніка"», 2003.-360с. — Бібліогр.: с. 60-61; с.130; с. 192; с.237-238; с.263; с.307-309; с.339-340.-200 пр. — ISBN 966-622-116-0.
- 14 Кваско М. З. Математичне моделювання та ідентифікація одно- та багатовимірних систем [Текст]: навч. посіб. / М.З. Кваско, Л. Р. Ладієва, М. С. Піргач. — К.: НТУУ «КПІ», 2006. — 368с. Бібліогр.: с. 277-278. - 200 пр. — ISBN 966-622-211-6.